

NAZMI ÖNER

BALKAN ÜLKLERİNDE GEZİ

Yazan ve yayına hazırlayan : Nazmi Öner

Yazarla irtibat Tel : 0544 665 09 09

e-mail : n.oner1507@gmail.com

Yayına hazırlandığı tarih : Kasım 2023

ISBN: 978-625-00-3379-1

Bu kitabın tüm telif ve yayın hakları 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince yazarına aittir.

Arama motoruna “Nazmi Öner” yazıp tıklayarak yazarın basılmış kitaplarına www.nazmioner.com.tr sayfasında elektronik gezi kitaplarına ulaşabilirsiniz.

NAZMÎ ÖNER 1946 yılında Burdur'un Bucak İlçesine bağlı Seydi Köyde doğdu. Seydiköy İlkokulu ve Isparta Gönen İlköğretmen Okulunu bitirdikten sonra, 1964 yılında Erzurum Karayazı'ya bağlı Yücelik Köyü İlkokulunda öğretmenliğe başladı. Sonra Buca Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler ve Anadolu Üniversitesi Tarih Öğretmenliği bölümlerini bitirdi.

Erzurum'dan sonra öğretmenlik hayatı: Afyon, Burdur, Giresun, Konya ve Antalya'da, İlkokul Öğretmeni, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Tarih ve Dershane Öğretmeni olarak otuz beş yıl devam etti. Burdur Cumhuriyet lisesinden emekli olduktan sonra altı sene de Çıralıda bulunan, kendisine ait Likya Pansiyonu çalıştırdı ve dünyanın değişik bölgelerine geziler yaparak bunları yazdı.

Yazarın yayınlanmış Eserleri: *Yalnızlık, Gece ve Karlar* (Şiir) /*Dünya Yaşanması Bir Yer Değil* (Şiir) /*Amsterdam Şiir Gibi Şehir* (Şiir) /*Kırk Yaşında Kadın* (Şiir) /*Seydiköy* (Köy araştırması) /*Kürt Açılışının Kapanımı* (Araştırma-Politika) *Kültüre Eleştirel Bakış* (Toplumsal eleştiri) *Dünya Birleşirse savaşlar biter* (araştırma) *Laiklik, Şeriat ve Türban Tartışmaları* (Araştırma) /*En Büyük tehdit Milliyetçilik* (Araştırma) /*Tarihin Tanımı* (Tarih) /*M. Kemal ile Çanakkale'den Ankara'ya* (Tarih) *Gazete* (Tarih) /*Sagalassos* (Tarih) *Sanatta Evrensellik* (Deneme) *Türkiye'nin Mutsuz ve Huzursuz İklimi* (Deneme) /*AB Arifesinde Çevre sorunlarımız* (Makale) /*İlköğretmen Okullarında Bir Zamanlar* (Eğitim) *Cumhuriyet değerlendirmeleri* (Makale) /*Yeni koltuklar* (Hikaye), *Ölümün pençesinde dört yolcu* (Anı) /*Dünyanın birliği* (Makale) /*Dünya birleşmeli ve tek merkezden yönetilmelidir* (Araştırma)

ÇOCUK KİTAPLARI: *Su Damlasından Buluta*, /*Termessoslu Gençlerin Onur Mücadelesi*, /*Pergeli Bulutlar Toroslarda*, /*Kasaphane Kedileri*

GEZİ: Kıbrıs'ta Tarih ve Doğa (Gezi/Yurtiçi Gezilerim (Gezi)

www.nazmioner.com.tr de yayınlanan elektronik gezi kitapları/**İran'da Gezmek** (e- kitap Gezi) /**Kafkas Ülkeleri** (e-kitap Gezi) /**Baltık Ülkelerinde Gezi** (e-kitap Gezi) /**Türkistan Gezisi** (e-kitap Gezi) /**Tebriz** (e-kitap Gezi) /**Şiraz** (e-kitap Gezi) **Hemedan** (e-kitap Gezi) /**İsfahan** (e-kitap Gezi) /**Abakan'dan Baykal'a** (e-kitap Gezi)/ **İrkutsk'tan Urallara** (e-kitap Gezi) /**İran Horasan'ı ve Meşhet** (e-kitap Gezi) **İran'ın Hazar denizi kıyıları** (e-kitap Gazi)/ **Balkan Ülkelerinde Gezi** (e-kitap Gezi) **Batı Akdeniz Gemi Turu** (e-kitap Gezi)/ **Türkiye'nin Ortadoğu'suna Seyahat** (e-kitap Gezi) /

Evli ve iki çocuk babası olan Nazmi Öner, TSB (Türkiye Sanatçılar Birliği); Ansan (Antalya Sanatçılar Derneği); Antalya Kent Konseyi, Anşoyad (Antalya Şair, Ozan, Yazarlar Derneği) ve YKKED (Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği) ve Disk Emekli-sen üyesi olup Antalya'da yaşamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Balkan gezisi	07
Balkanların kısa tarihi	11
Balkanların coğrafyası	14
Gezi rotamız	29
Balkan turu, insan yapımız ve teşekkür borcumuz	24
Tur rehberimiz	29
Sırbistan	30
Belgrat	34
Bosna Hersek Cumhuriyeti	44
Belgrat'tan Saray Bosna'ya kırsal	52
Saray Bosna	65
Balkanlarda Türk etkileri	77
Saray Bosna Mostar arası	81
Fotoğraflarla Mostar	89
Yeniçağ başlarında Osman	99
Fotoğraflarla Poçitel Köyü	102
Blagay Tekkesi ve Neratva Nehri	109
Trebinje'den Dubrovnik'e	113
Karadağ	127
Fotoğraflarla Kotor	134
Budva	144
Arnavutluk, İskender bey ve Tiran	159
İşkodra	163
Fotoğraflarla Tiran	173
Osmanlı Orta çağa neden döndü	182
Tiran Makedonya arası kırsal	186
Aziz Naum ve Galicica milli parkı	194
Makedonya ve Büyük İskender	203
Ohrid	207
Muhteşem Süleyman ve Ebussuud Efendi	217
1600 yılında Osmanlının üstünlüğü sona erdi	222
Makedonya M. Kemal ve Selanik	226

Osmanlının borçlandırılması ve Düyun-u Umumiye	232
Manastır	239
Manastır askeri idadisi ve Mustafa Kemal	243
Kalkandelen ve Resne'den görüntüler	250
Makedonya ve Üsküp	254
Osmanlının devlet özelliğini kaybederek acınacak H.D.	264
Romanya	270
Karpat Dağları	272
Bükreş	278
Bulgaristan	290

Gezi tutkum, göçebe bir ulusun genlerini taşımamla ne kadar ilgilidir bilemiyorum. Ama gezmek her zaman için içimde derin bir arzu, zapt olmaz bir tutku, gelecekte umutlarım, olmuştur. Yalnızlık yokluk, yorgunluk, sorun, bunalım, her derdime ilaç gibi gelmiş, gezmek beni her zaman için yenilemiş güncellemiş ve gençleştirmiştir.

BALKAN GEZİSİ

Anadolu ve dünya tarihinde çok önemli bir rol oynamış olan Kafkaslar ve Balkanlar en çok merak ettiğim ilk on yer arasındaydı. Çünkü Anadolu'da siyasi birliği sağlayarak ilk büyük imparatorluğu kuran Hititlerin Balkanlardan mı, yoksa Kafkaslardan mı geldiği tam net olmasa da genellikle Kafkaslardan geldiği düşünülmektedir. Hititler MÖ 1800'lerde Anadolu'da mevcut Hatti ve Luvi kültürlerini de kapsayan yüksek bir uygarlık oluşturmuşlardı.

Balkanlardan bir görünüm

MÖ 1200'lerde başlayan Ege göçleriyle Anadolu'ya gelen İon, Dor, Aka ve Aiol'lar ya doğrudan balkanlardan gelmiş ya da balkan kavimlerinin itmesi sonucu Yunanistan'dan Anadolu'ya

geçmişlerdir. İşte bu göç dalgasıyla Anadolu'ya gelen Frigler, Hitit devletinin yıkılmasına neden oldu. MÖ Büyük İskender ile Helenistik Kültürü Yaşayan Anadolu hemen arkasından Roma yönetim ve kültürünün etkisinde kaldı.

Balkanlardan bir koy

Anadolu Tarihinin biçimlenip bu günlere gelmesinde Balkanlardan gelen göçler kadar Anadolu Coğrafyasının oluşumunda da Karadeniz dağları ve Toroslar Balkanlardaki dağ sıralarının devamı olarak Balkanlara bağımlılığımızın sembolü gibidir.

Karadağ'da Kotor

Azor yüksek basıncı ile Basra alçak basıncı arasında gerçekleşen tüm iklim ve atmosfer olayları da Batı Rüzgarlarıyla bize Balkanlar üzerinden gelir. Bilim ve teknolojideki gelişmelerle Batı medeniyeti olarak adlandırılan kültür de bize yine balkanlardan gelmiştir.

Ulaşım, iletişim ve ticaret gibi diğer alanlara hiç girmeyeceğim. Fakat bu kadarı bile Anadolu ile Balkanların birlikteliğini ve birbirini ne denli etkileyip bütünlediğini göstermeye yeter sanıyorum.

Bükrüş

İşte bu yüzden daha önce doğusunu gezdiğim Balkanların batı taraflarını da uzun zamandır gezmek istiyordum. 15 yıl kadar önce tüm Türkiye'yi keyifle gezdiğim Öz Antalya Seyahatin Balkan turunu görünce hemen yerimi ayırtıp 22 Eylül 2023 günü Antalya'dan Üsküp'e uçuşla başladı yolculuğumuz.

BALKANLARIN KISA TARİHİ

Balkanlar dünya tarihinin batıdan, doğudan güneyden kuzeyden yani dört yönden karşılaşma, kucaklaşma ve savaşma ortamı olarak dünya tarihinin kısa bir özeti gibidir. Batıdan MÖ 1200’lerde yaşanan büyük göç dalgasında pek çok kavmin, Doğudan Türkler ve Orta Asya kavimlerinin, güneyden Bizans ve Osmanlıların, Kuzeyden ise Slavların saldırı ve göçlerine sahne olmuş olup balkanların tarihini özet olarak bile yazmanın çok uzun olacağını düşünerek yapay zeka GPT’ özet olarak yazmasını istedim ve bana çok güzel bir özet verdi. Onu buraya aynen koyuyorum.

Kısa balkan tarihi: “*Balkan Yarımadası, Avrupa'nın güneydoğusunda yer alan ve tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Jeopolitik konumu nedeniyle çeşitli kültürlerin, dinlerin ve etnik grupların kesişme noktası olmuştur. Tarihsel olarak, Balkanlar üzerinde birçok büyük imparatorluk hüküm sürmüştür ve bölge sıklıkla savaşlara sahne olmuştur. İşte Balkan Yarımadası'nın tarihine genel bir bakış:*

1) Antik Dönem

Balkanlar, tarih öncesi dönemlerden itibaren yerleşim görmüştür. İlk olarak Traklar, İliryalılar ve Daclar gibi çeşitli kavimler bu bölgede yaşamışlardır. M.Ö. 4. yüzyılda Büyük İskender'in babası II. Filip tarafından Makedonya Krallığı güç kazanmış, ardından Büyük İskender'in fetihleriyle bölgenin Helenleşmesi hızlanmıştır. Roma İmparatorluğu döneminde ise Balkanlar önemli bir eyalet merkezi hâline gelmiştir.

2) Roma ve Bizans Dönemi

M.S. 2. yüzyılda Roma İmparatorluğu bölgeyi tamamen kontrol altına aldı. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye bölündüğünde, Balkanlar Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun yönetimine geçti. Bizans döneminde Balkanlar, Slav akınlarına uğradı ve Slav toplulukları bölgede

kalıcı olarak yerleşmeye başladı. Ayrıca 7. yüzyılda Bulgarlar, bugünkü Bulgaristan topraklarına yerleşerek Bulgar Krallığı'nı kurdular.

3) Orta Çağ ve Osmanlı Fethi

9.ve 10. yüzyıllarda bölge, Bulgar ve Sırp krallıkları tarafından yönetildi. Ancak Bizans, belirli dönemlerde bu devletler üzerinde hâkimiyet kurdu. 14. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti, Balkanlar'a doğru ilerlemeye başladı ve 1453'te İstanbul'un fethiyle birlikte Balkanlar'daki Osmanlı hâkimiyeti daha da pekişti. Osmanlılar, bölgeye idari düzen getirdi ve çeşitli etnik-dini grupların bir arada yaşadığı bir sistem kurdu. Ancak 19. yüzyılda milliyetçilik akımları Balkanlar'da Osmanlı'ya karşı isyanlara neden oldu.

4) 19. Yüzyıl ve Bağımsızlık Hareketleri

Balkanlar'daki Osmanlı hâkimiyeti, 19. yüzyılda zayıflamaya başladı. 1804'te Sırp İsyanı ve 1821'de Yunan İsyanı ile bölgede bağımsızlık hareketleri güçlendi. 1878 Berlin Kongresi ile Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsızlıklarını kazandı, Bulgaristan ise özerk bir prenslik hâline geldi. Bu dönemde bölgedeki etnik ve dini farklılıklar nedeniyle çeşitli çatışmalar yaşandı.

5) Balkan Savaşları (1912-1913)

1912-1913 yıllarında Osmanlı'ya karşı birleşen Balkan devletleri (Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan, Karadağ) Osmanlı'yı Balkanlar'dan büyük ölçüde çıkardı. Ancak Balkan ülkeleri arasındaki sınır anlaşmazlıkları 1913'te İkinci Balkan Savaşı'na yol açtı ve bölgede büyük bir istikrarsızlık oluştu.

6) I. ve II. Dünya Savaşları

Balkanlar, I. Dünya Savaşı'nın başlangıç noktalarından biri oldu. 1914'te Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi,

savaşın fitilini ateşledi. I. Dünya Savaşı sonrası Yugoslavya Krallığı kuruldu. II. Dünya Savaşı sırasında ise Nazi Almanyası ve İtalya bölgeyi işgal etti, ancak savaş sonunda sosyalist rejimler güç kazandı.

7) Soğuk Savaş Dönemi ve Yugoslavya'nın Dağılması

II. Dünya Savaşı sonrası Balkanlar, iki farklı siyasi blok arasında bölündü. Yugoslavya, Tito liderliğinde bağımsız bir sosyalist yönetim oluştururken, Bulgaristan, Romanya ve Arnavutluk gibi ülkeler Sovyetler Birliği etkisi altına girdi. 1990'lı yıllarda Yugoslavya'nın dağılması, Bosna Savaşı ve Kosova Savaşı gibi çatışmalara yol açtı.

8) Günümüz Balkanları

Bugün Balkanlar'da bağımsız devletler bulunmaktadır: Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Arnavutluk ve Türkiye'nin Trakya bölgesi. Avrupa Birliği ve NATO'nun genişleme politikaları, Balkan ülkelerini siyasi ve ekonomik olarak Batı'ya entegre etmeye çalışmaktadır. Balkan Yarımadası, tarih boyunca çok sayıda savaş, etnik çatışma ve sınır değişikliği yaşamış olmasına rağmen kültürel çeşitliliği ve tarihi mirasıyla önemli bir bölge olmaya devam etmektedir.”
Chat GPT

BALKANLARIN COĞRAFYASI

Balkan yarımadası: Avrupa'nın Güney Doğusu ile Anadolu Yarımadasının Kuzey Batısında, doğuda Karadeniz, batıda Adriyatik denizi, güneyde Akdeniz ve Marmara Denizi ile çevrili olup kuzey sınırını Tuna ve Sava nehirlerinin çizdiği kabul edilen dünya tarihi açısından çok önemli bir yarımada olup kapladığı alan 660 bin kilometre civarındadır. Yarımadada Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Kosova ve Makedonya devletleri bulunmaktadır. Romanya Tuna Nehrinin kuzeyinde kalmasına karşın o da bir balkan devleti olarak kabul edilmektedir.

Balkan Yarımadasının fiziki haritası

Genel olarak Sırp, Sloven, Hırvat, Boşnak, Bulgar ve Makedon Slavların yaşadığı yarımadada Romen, Macar ve Yunanlıların da az çok Slavlarla karışmışlığı olsa da bunlar kendilerini Slav kabul etmezler. Fakat tarih boyunca doğu batı ticaret ve göç yolları üzerinde oldukları için arasında Slavlaşmış Türklerin de bulunduğu pek çok kavimle karışıp kaynaşmış olduğu için tarihi, coğrafi ve kültürel bir bütünlük gösterir.

Balkan yarımadasının siyasi haritası

Balkan sözcüğü Türkçe kökenli bir sözcük olup sarp ve sık ormanlarla kaplı sıra dağlar anlamına gelmektedir. Bak, TDK. Sözlüğü: (Balkan: isim, Sarp ve ormanlık alan) diyor. Bu sözcüğü Anam da çok sık kullanırdı. Bir yer uzun süre ekilip biçilmemiş ve orasını sık çalılar ve gür bitkiler kaplamışsa Anam, “Burası balkan olmuş” derdi.

Balkan sık ormanlarla kaplı dağlık alan demek

Gezdiğimiz coğrafya da bu tanıma öylesine uygundu ki, adeta sözcüğün anlamı iliklerimize işledi. Çünkü Balkan Yarımadasının batısı tamamen Dinar Alplerinin Kuzey Batı-Güney Doğu yönlü sıralı uzantılarıyla engebelenmektedir. Ve bu dağlar Adriyatik kıyılarında Akdeniz ikliminin etkili olduğu alanlar dışında çok sık ve gür ormanlarla kaplıdır.

Dinar dağlarının doğusunda kalan Panonya Ovası ise hemen hiçbir engebenin görülmediği sonsuz bir düzlük gibidir.

Panonya ovasından görüntüler

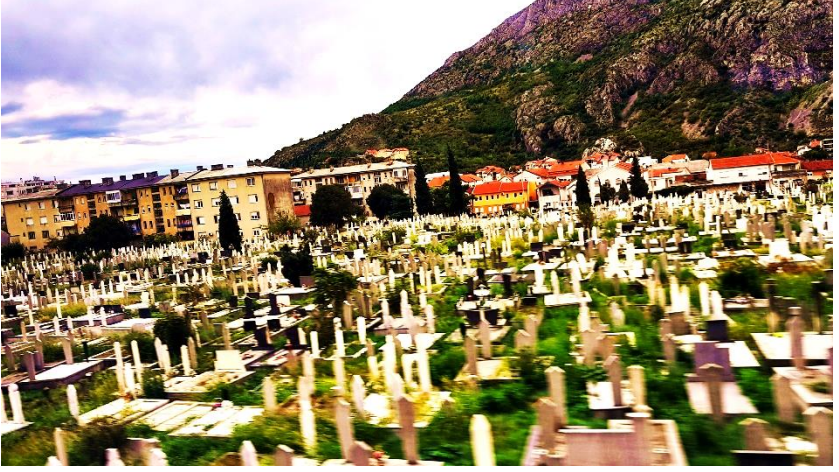

Biz bu coğrafyayı ve Bosna'nın karasal ikliminden Karadağ ve Arnavutluk'ta Akdeniz iklimine evrilen bitki topluluklarının hepsini bu gezide gördük ve yaşadık.

Drina Nehri ve Balkan Dağları

Bunu sayfa arkadaşlarımla paylaşmak istediğim zaman da ilk aklıma gelen Belgrat-Saraybosna arası oldu. Çünkü Panonya Ovası Belgrat'tan çıkıştan Drina Nehrine dek üç saat kadar sürdü. Bundan sonrası ise yolculuk otobüsümüzün Dinar dağlarıyla dansı gibi inişler çıkışlar virajlar dönüşler şeklinde Saraybosna'ya dek saatlerce sürdü.

Yol boyunca görülen mezarlıklar iç savaşın tanığı gibiydi.

Onun için burada paylaşmış olduğum Belgrat-Saraybosna arası doğa fotoğrafları Balkan yarımadasının coğrafyasını tam anlamıyla yansıtmaktadır, diye düşünüyorum.

GEZİ ROTAMIZ

Turumuz Üsküp'ten başlasa da geziye Belgrat'tan başladık diyebiliriz. Çünkü Antalya hava limanından kalktıktan sonra Üküp'e geldik ama uçaktan inince Üsküp'te hiç kalmadan otobüsle Belgrat'a gittik.

Öz Antalya Turun hava alanında karşılaması

Gezi programına göre rotamız, Sırbistan’da **Belgrat**, Bosna Hersek’te **Saraybona Mostar ve Trebinje**, Karadağ’da **Kotor ve Budva**, Arnavutluk’ta **İşkodra ve Tiran**, Makedonya’da **Ohrid, Manastır ve Üsküp** şeklindeydi.

Gezimiz Belgrat’tan başladı

Turun Bosna Hersek bölümünde sık sık karşılaştığımız devasa büyüklükte mezarlıklar da (taze mezarlar) bağımsızlık mücadelesinin anısı ya da kanıtı gibiydi.

İdeal bir Balkan turu nasıl olmalı diye haritaya baktığım zaman gezinin Sofya’dan başlayıp Belgrat, Zagreb, Saraybosna, Kotor, İşkodra, Tiran, Ohrid, Üsküp, Selanik biçiminde devam etmesi gibi birkaç alternatif rota belirlemenin olanaklı olduğunu gördüm.

Fakat Yunanistan, Bulgaristan Romanya ve Hırvatistan AB üyesi olup vize almayı gerektirdiği için vizesiz bir Balkan Turu

sadece eski Yugoslavya'nın AB dışında kalmış ülkeleriyle Arnavutluk'u kapsamaktadır. Olası rotaya bu açıdan bakıldığında gezimizin tek eksiği Kosova idi diyebiliriz. Belli ki bir engel var. Yoksa Üsküp'ten Belgrat'a giderken Kosova'nın içinden geçilerek Priştine'de birkaç saatlik bir mola verilebilirdi.

Üsküp Belgrat arasında bir yerleşim.

Kosova dışında rotamızın çok güzel düzenlenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Fakat Kosova tur dışında kalacaksa Üsküp yerine turun Belgrat havaalanına inerek oradan başlaması da düşünülebilirdi. Ama Kosova'yı da kapsayan bir tur Belgrat'tan başlarsa Kosova'ya dönüşte uğramak zor olurdu.

Tabii ki tur operatörleri bunların hepsini düşünmüştür. Çünkü bir tur rotası hazırlanırken ülkelerin izinleri, hava alanı

vergileri, ülkelerin birbirleriyle ilişkileri, ortaya çıkacak fiyat farklılıkları gibi pek çok sorununun aşılması gerekmektedir.

Belgrat'a giriş

Burada önemli olan çizilen rota üzerinde seyahatin sağlıklı, güvenli ve mutlu biçimde sürdürülebilmesidir ki, bu durumun Öz Antalya seyahatin babadan kalma geleneği gibi Musa'dan Mustafa'ya geçmiş olduğunu gördüm. Musa Dalkıran'ın Anadolu Turlarına katılanlar iyi bilir. Musa rotayı adeta yolcularıyla yeniden çizerek herkese kabul ettirir. Kaptan değil adeta seyahat eden yolculardan biri gibidir. Doğrusu Mustafa da babasını aratmadı ve turumuz çok güzel geçti.

BALKAN TURU, İNSAN YAPIMIZ VE TEŞEŞŞKÜR BORCUMUZ

Balkan turuna çıkarken Balkanların tarihi, coğrafyası, ekonomik ve sosyal yapısı gibi her şeyi düşünmüştüm de doğrusu otobüste birlikte seyahat edeceğim insan yapısını hiç düşünmemiş ya da düşünmek istememiştim. Çünkü ülkemizin durumu bana felaket derecesinde kötü görünüyordu. Hırsızlık, yolsuzluk, fuhuş, madde bağımlılığı, terör olayları ve hayat pahalılığının katlanarak arttığı bir ülkede insanların sağlıklı bir psikolojiye sahip olmaları olanaksızlık olasılığında bir kavram olurdu.

Gezi grubu

Ayrıca bu olumsuz iç etkenler yetmiyormuş gibi dünyanın her yerinden kovulmuş psikolojisi bozuk mültecilerle teröristler

de ülkemizde yuvalanıp burayı sahiplenerek bizi kendi yurdumuzdan kovmaya kalkışmışlarsa elbette ki bu ülkede psikolojisi sağlam insan bulmak zor olacaktı. Onun için birlikte seyahat edeceğim insanlar üzerinde hiç düşünmemiştim.

Belgrat kalesi

Üsküp'te uçaktan inip sabaha yakın otobüse bindiğimiz zaman da pek kimse kimsenin farkında değildi. Bir de rehberin dayatma tarzındaki talimatları eklenince insanların yüzü eğildi.

Zaten aynı apartmanda on senedir oturup da birbirini tanımayan veya yılda birkaç kez günaydın demenin ötesinde ilişisi olmayan insanlarımız olduğunu bildiğim için bir haftalık kısa bir sürede buradaki insanlarla bir bağ kurabilmeyi düşünmek elbette ki hayal ötesi bir şey olurdu.

Fakat hiç de böyle olmadı. Adeta tüm Türklük özelliklerinden arındırılarak Cahiliye dönemi Arap kültürü giydirilerek, Atatürk Cumhuriyetinden orta çağa döndürülmeye çalışılan insanların içindeki Türk cevherini ortaya çıkarmaya, bir

Onuncu Yıl Marşı yetti de arttı bile. Arkasından İzmir Marşı derken bir süre sonra Erik Dalı otobüsün koridorunda oynayan gençler ve koltuğunda tempo tutanları aynı duygularda birleştirdi. Bir anda sanki 12 Eylül 1980 sonrasını hiç yaşamamış gibi eski insan yapımıza dönüverdik.

Artık yılların verdiği deneyimle her konuda çok çabuk gaza gelen bir insan yapımız olduğunu biliyordum. Bu iyi mi kötü mü dersiniz derim ki hem çok iyi hem de çok kötü. Yani iyi yönde kullanılırsa size kırk yıldır yaşadığımız kötü yaşamı unutturup bugünün mutluluğuna taşıyabiliyor. Fakat kötü yönde kullanılırsa sizi milliyetçi yapıp milletinize karşı, dinici yapıp dininize karşı kullanabiliyorlar. Fakat biz iyi yönde gaza gelmiş olmalıyız ki, Onuncu Yıl Marşı ile millet olduk, Erik Dalı ile çoştuk dost ve arkadaş olduk, arkasından konuşmalar tanışmalarla gezinin üçüncü günü bir aile olduk.

Karadağ Kotor

Başlangıçta rehberimizin beğenmediğimiz talimatlarının bile gezinin sağlıklı yürütülmesi açısından ne denli gerekli olduğunu anladık ve kendisini duygularımıza ortak ederek bilgilerinden faydalandık. Tur operatörümüzle birlikte gümrük geçişleri ve başka alanlarda gerekli işlemleri yaptıkları için hemen hiçbir sorunla karşılaşmadan çok hızlı ve çok yorucu bir geziyi bayram coşkusu içinde tamamladık diyebilirim.

Beyaz şehir Belgrat

Bu yüzden Öz Antalya Seyahat tur operatörü Mustafa Dalkıran ve Rehberimiz Türk asıllı bir Makedon olan Rıdvan beye çok teşekkür ediyorum. Ayrıca otobüsün kasvetli havasının değişmesi için bir kıvılcım çakan, yırtık pantolonu ile 17 yaşında asi gençlik havasındaki 65 yaşındaki milli tenisçi Seyhan Hanım ve anında ona katılarak bir anda havanın bayram havasına çevrilmesine katkı sağlayan gençlere teşekkür ediyorum.

Üsküp kalesi

Ama benim asıl teşekkür borcum birlikte seyahat ettiğimiz tüm arkadaşlarımdır. Belki otobüsün en yaşlılarından olmamızın da etkisiyle ben ve eşime gösterdikleri yardım ve ilgi beni çok duygulandırdı. Bu ilgi, uzun yıllar boyunca ülkem ve dünyadaki kötü gidişatın etkisiyle üstümde oluşan ve bir karabasan gibi kimliğimi kişiliğimi kuşatan gecenin sabahına doğan bir güneş gibi oldu. Bir an durup yıllardır kapılıp gittiğim bu karamsar dünyanın dışına çıkararak, yeni bir değerlendirme yapma ihtiyacı hissettirdiler. Bu yüzden otobüste birlikte yolculuk yaptığımız tüm arkadaşlarıma ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

TUR REHBERİMİZ

Tur rehberleri gezdirdikleri gruplara kendilerini kabul ettirebilmek için genellikle din ve milliyetçiliği kullanır. Çünkü din ve milliyetçilik en duygusal alanlar olup insanlar da zaten en kolay duygularından yakalanabilir. Eğer bu olanaksız ise tarih magazinleştirilerek anlatılır.

Balkan gezisinde bizim rehberimiz Rıdvan Bey tarihi magazinleştirmeye tenezzül etmedi.

Önde bayrak taşıyan sakallı şahıs rehberimiz Rıdvan Bey

Çünkü kendi bir Balkan insanı olarak konusuna tam hakimdi. Fakat din ve milliyetçiliği belli ölçülerde kullandığını kabul etmek gerekir ki, Sırpça konuşan Slav ve Hıristiyan bir devlette, Türk asıllı bir Müslüman olduğu için onun bu kadarını, kendi çıkarı için grubun duygularını yakalamak için değil de kendi samimi duyguları olarak da kabul etmek gerekir diye düşünüyorum.

SIRBİSTAN

Dağılan Yugoslavya'nın en büyük parçasını oluşturan Sırbistan ve Sırlar Balkanların en eski halklarından olup genellikle dağılan Yugoslavya topraklarından başka bazen Romanya, Bulgaristan ve Macaristan topraklarına da taşan krallıklar kurmuşlardır.

Federal Republic of Yugoslavia (1992-2003) and Serbia and Montenegro (2003-2006)

- - Republic of Serbia
- - Republic of Montenegro

Tarihte en büyük Sırp krallığını 1346 yılında Stefan Duşan kurmuştur. Fakat Balkan Yarımadası ve özellikle de Sırbistan doğu-batı yönlü savaşların ve göç yollarının (Karadeniz'in hem kuzeyinden hem de güneyinden geçen göç yolları) üzerinde bulunduğu için pek çok yönetim değişiklikleri yaşamıştır.

Nihayet 1459 yılında Semendire'nin fethi ile büyük bir bölümü Osmanlı yönetimine giren Sırbistan 1521 Belgrat'ın fethi ve 1526 Mohaç meydan muharebesinden sonra da tamamı Osmanlı yönetimi altına girerek 420 sene Osmanlı yönetiminde kalmıştır.

Büyük bir bölümü düzlüklerden oluşan Sırbistan'da bir ova

Tito'nun 2. Dünya savaşından sonra bu bölgedeki tüm Slav halkları bir arada toplayan Yugoslavya'sı ise soğuk savaş sonrası yaşanan bir iç savaşla dağılarak Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Karadağ, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya ve Kosova adı altında 7 ayrı devlete ayrılmıştır.

19. yüzyılda Osmanlının zayıflaması, yeniçerilerin yerel halka kötü davranışları, Osmanlı Avusturya savaşlarında Sırbistan'ın savaş alanı haline gelmesi ve Fransız İhtilalinin etkisiyle Sırp'larda

bağımsızlık düşüncesi güçlendi ve 1804 yılında Osmanlıda ilk ayrılıkçı ayaklanma Sırbistan'da çıktı. 1878 Berlin Antlaşmasıyla bağımsızlıklarını kazandılar.

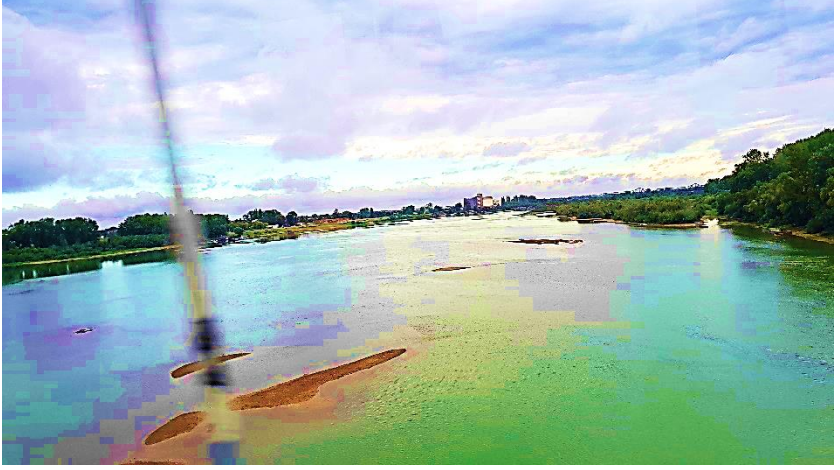

Sırbistan'da bir ova

Birinci Dünya Savaşından sonra Aralık 1918'de Sırp, Sloven ve Hırvat Krallığı olarak kurulmuş olan devlet 1929 yılında Yugoslavya (Güney Slavları) adını aldı.

2. Dünya savaşı sonrasında Balkanlarda Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk Sovyet Rusya etkisi altına girerken Tito Sosyalist Yugoslavya cumhuriyetini ilan edip sözde eşit haklara sahip altı cumhuriyetten oluşan tarafsız Yugoslavya federasyonunu kurdu. Fakat bu oluşum da milli duyguları bastıramamış olmalı ki, soğuk savaş dönemi sonrası federasyon dağıldı.

Aslında Boşnak, Hırvat ve Sırp'lar aynı soydan olup aynı dili konuşmalarına karşın din farklılıkları nedeniyle üç ayrı millet haline gelerek üç ayrı devlet oldular. Çünkü Boşnaklar Müslüman, Sırp'lar Ortodoks Hıristiyan, Hırvatlar ise Katolik Hıristiyan'dır.

Sava Nehri

Bu bölünmeden sonra Kosova'nın da ayrılmasıyla ana devlet konumundaki Sırbistan 7 000 000 nüfusu ve 77 bin kilometre toprağı ile dağılan Yugoslav cumhuriyetlerinin en büyük parçasını oluşturmaktadır. Başkent Belgrat 1.700 bin nüfusu ile en büyük kenti olup etnik yapısı şu şekildedir. Yüzde 83 Sırp, %3.5 Macar,%2.1 Çingene, %2 Boşnak ve %9 diğer milletlerdendir.

Şu anda Sırbistan Cumhuriyetinde Macarların yoğun olarak yaşadığı merkezi Novi Sad olan Voyvodina özerk eyaleti de bağımsız olma çabası içindedir.

BELGRAT

Tarihi eski taş çağına dek uzanan Belgrat Eski Yugoslavya'nın ve Yugoslavya dağıldıktan sonra da bugün Sırbistan'ın başkenti olmuştur. Ayrıca Belgrat, MÖ 6. Yüzyılda eski Avrupa'nın en önemli kültürlerinden Vinca kültürünün doğduğu yerdir.

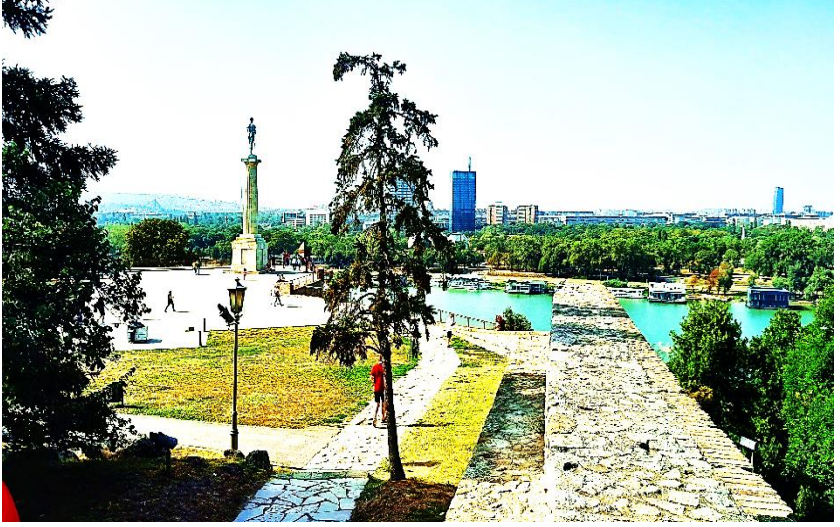
Antik dönemde burada bir Trak-Dak kabilesi olan Singiler yaşarken MÖ 279'dan sonra bölgeye Keltler yerleşmiş olup MS 2. Yüzyıl ortalarında ise şehir Roma yönetimine girmiştir. 520 yılından başlayarak sürekli Slav akınlarna sahne olan Belgrat stratejik önemi nedeniyle sürekli saldırılara uğramış ve el değiştirmiştir.

Belgrat'ta tarihi bir bina

Öyle ki tarihi boyunca 115 savaşa sahne olmuş ve 44 kez yerle bir edilmiştir. Orta çağı Bizans, Frank, Bulgar, Macar ve Sırp Despotluğunun yönetimlerinde geçiren şehri 1521 yılında Osmanlı fethetti. Fakat bu savaşta şehir yerle bir olmuş, buradaki Ortodoks Hristiyan nüfusun çoğu İstanbul'da Belgrat ormanlarının bulunduğu alana gönderilmiştir. Belgrat, Osmanlı'nın yönetiminde bir sancak

olduktan sonra hızla gelişerek o dönemde Osmanlının İstanbul'dan sonra nüfusu 100 bini geçen 2. Şehri olmuştur.

Belgrat merkezinden görüntüler

Belgrad müzesi

Fakat Osmanlı Avusturya savaşlarında Avusturya tarafından 1688-1690, 1717-1739, 1789-1791 yılları arasında 3 kez işgal edildi ve her seferinde Osmanlılar tarafından geri alındı. Bu dönem boyunca kent iki büyük göç dalgasından etkilendi. Patrik önderliğindeki yüz binlerce Sırp, Avusturyalılar ile birlikte Habsburg İmparatorluğu sınırları içine çekilerek bugünkü Vojvodina ve Slovenya topraklarına göç etmiştir.

Belgrad Kalesinden görüntüler

Kaleden görüntüler

Tuna ve Sava Nehirlerinin birleşme noktasının kaleden görünüşü

Kaleden çıkış

Kale parkı ve Nehir

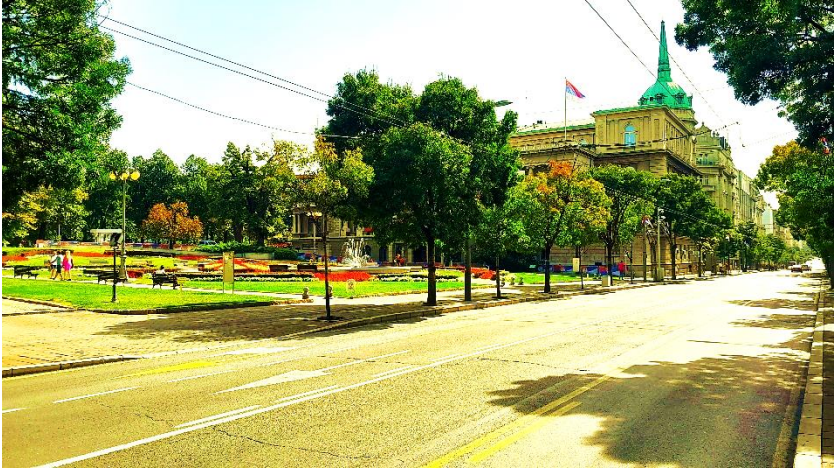
Kaleden çıkış

Bundan sonra beyaz şehir, beyaz kale anlamına gelen Belgrat, Osmanlının Avrupa'daki en önemli üssü olarak çok gelişmiştir.

Osmanlıdan kalan tek cami

Ünlü seyyah Evliya Çelebi 1660 yılında şehirde kamu binaları dışında yaklaşık 7000 ev, 7 hamam, 6 kervansaray, 217 mescit ve camii bulunduğunu yazmıştır. Fakat Belgrat Osmanlıda Avrupa savaş ve seferlerinin başlangıç noktası olduğundan Avusturya Osmanlı savaşlarından büyük zarar görmüştür. Şehirdeki camilerin birçoğu 1806'daki Sırp ayaklanması sırasında hasar görmüş, Sırp yazar Joakim Vujic 1826'da başka eserlerin yanı sıra çoğu yakılan veya yıkılan 30 kadar camii listelemiştir. Günümüzde Belgrad'da ibadete açık tek cami olarak Bayraklı Cami bulunmaktadır.

Belgrat merkezinden görüntüler

1918'de Yugoslavya'nın başkenti olan Belgrat Yugoslavya'nın dağılmasından sonra Sırbistan'ın başkenti olmuştur. Tuna ve Sava nehirlerinin birleştiği noktada kurulmuş olan kent merkezinin en yüksek yeri 303 metre yüksekliğe sahip Torlak tepesi olup kentte bunlarla birlikte 29 tepe olmasına karşın kent Sava ve Tuna boyu birikinti ovalarıyla kaplı olduğundan genellikle düzlüktür. Belgrad idari bölgesinin ortalama yüksekliği 132 metredir. Şehir dört mevsim yağış alan ılıman karasal iklim özellikleri göstermektedir.

BOSNA HERSEK CUMHURİYETİ

Beş yüz yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinde kalan Bosna-Hersek, 1878 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yönetimine bırakılmıştı. I. Dünya savaşından sonra değişik yönetimler altında karışıklıklar içinde geçiren Bosna Hesek 1941-45 yılları arasında Nazi İşgali altında geçirdi.

Bosna Hersek Cumhuriyetinin fiziki haritası

1945'te Balkanların tamamı Rusya güdümüne girerken Tito'nun kurduğu bağımsız sosyalist Yugoslavya Federasyonunda 1918 öncesi sınırlarına ve kültürel kimliklerine kavuşan Boşnaklar 1990 yılında soğuk savaşın bitmesi üzerine 1992 yılında dağılan Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etti.

Dağılan Yugoslavya'nın siyasi haritası

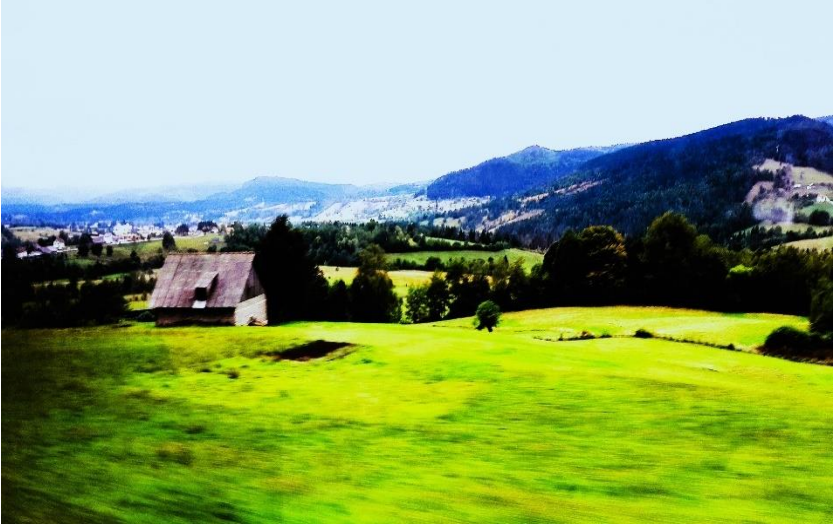
Fakat Bosna-Hersek üç büyük etnik gruptan oluştuğu için savaşlar başladı. Boşnak nüfusu %50,11, Sırp nüfusu %30,78, Hırvat

nüfusu %15,43, diğer etnik gruplara mensup kişilerin sayısı ise %3,68'dir.

Ayrıca AB ve BM. Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını tanıdığı halde Bosna için halkoylaması istedi. Bu aşamada Bosnalı Sırlar Yugoslavya bünyesinde (Sırbistan) kalmak isterken Bosnalı Müslümanlarla Hersek Hırvatları bağımsızlıktan yana oy kullandı ve 1994'te Bosna Hersek federasyonu adı altında birleşti.

Bosna'nın dağlık kesiminden bir görüntü

Bosna'nın dağlık kesiminden bir görüntüler

Müslüman ve Hırvatlardan oluşan Bosna Hersek federasyonunun nüfusu 2.400.000 alanı 26. Bin kilometrekare başkent Saray Bosna'dır. Federasyon nüfusunun kabaca %70,4'ünü Boşnaklar, %22,4'ünü Hırvatlar ve yaklaşık %2'sini Sırlar oluşturuyordu.

Sırp Cumhuriyeti ise 25 bin kilometre karelik bir alanda 2020 nüfus sayımına göre 1.200.000 nüfuslu bir cumhuriyetti. Burada nüfusun %81,51 Sırlara aittir. Boşnaklar, %13,99 ve Hırvatlar, %2,41 olup başkenti Banya Luka idi.

Dağlık Bosna

1995'te Bosna Sırp Cumhuriyetinin de Bosna -Hersek Federasyonuna katılmasıyla hem üç yıl süren savaş sona erdi ve hem de bağımsız Bosna Hersek Cumhuriyeti kuruldu. Adriyatik Denizine 20 km. kıyısı bulunan Bosna-Hersek Cumhuriyetinin alanı 51 bin kilometre kare başkenti Saray Bosna ve nüfusu 3.500.000'dir. Resmi dilleri Boşnakça, Sırpça ve Hırvatçadır. Üç büyük etnik grubun yaşadığı ülkede Boşnak nüfusu %50,11, Sırp nüfusu %30,78, Hırvat nüfusu %15,43, diğer etnik gruplara mensup kişilerin sayısı ise %3,68'dir.

Ülke yönetim açısından iki devletçiğe bölünmüş durumdadır. Bunlar, Bosna-Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti'dir. Boşnak, Hırvat ve Sırp üç etnik grubun ortak devleti olduğu için etnik grupların korunması amacıyla her etnik grubun bağımsız devlet gibi parlamentoları olduğu gibi başkent Sarejova'da ortak Temsilciler Meclisi ve ayrıca etnik grupların eşit oranda temsil edildiği Halklar Meclisi vardır.

Bosna Saray'ın içinden akan çay

Federasyon ayrıca oldukça özerk on kantona bölünmüştür. Her kantonun kendi hükûmetleri, meclisleri ve özel ve ortak yetkileri vardır.

Fakat Sırp cumhuriyeti hala bağımsız olmaya ve Sırbistan Cumhuriyetine katılmaya çalışmaktadır.

2010 yılı resmi olmayan tahmini rakamlara göre, Bosna-Hersek Cumhuriyetinde nüfusun yüzde 45'ini Müslümanlar, %36'sını Ortodoks Hristiyanlar, yüzde 15'ini Katolik Hristiyanlar oluşturmakta olup %4 lük bir bölüm ise değişik ırk ve dinlere mensuptur. Bu yüzden farklı din ve çok sayıda etnik unsuru barındıran saray Bosna için Avrupa'nın Kudüs'ü denilmektedir.

Kısaca böyle özetleyebildim ama bu günlere gelene dek bunun pek çok safhası var.

Yönetim açısından ise etnik ve dinsel yapıların haklarının korunması açısında çok karışık bir yönetim biçimi var. Fakat sonuçta ileride Sırp'lar ayrılrsa bile Bosna Hersek Federasyonu varlığını sürdürecektir diye düşünüyorum.

Ülke, genelinde karasal bir iklime sahip olan cumhuriyetin Adriyatik denizine yakın olan Hersek bölümünde tipik bir Akdeniz iklimi görülmekte olup yazlar sıcak kışlar kar yağışlı ve sert geçer.

BELGRATTAN SARAY BOSNA'YA KIRSAL

Belgrat Saray Bosna arası 200 Km. Yolun nerdeyse yarısı Panonya Ovasında diğer yarısı ise Dinarit Alplerinin en engebeli alanlarından geçtiği için yolculuğun ova bölümü ne denli hızlı geçtiyse dağlık bölümü ise o kadar çok uzadı. Bu yolculuk en güzel fotoğraflarla anlatılabilir düşünceyiyle yolculuğu fotoğraflarla anlatmak istedim.

Srbistan kırsalından

Ovada bir tütün tarlası

Panonya Ovasından görüntüler

Panonya ovasından görüntüler

Ova Dirina Nehrine dek devam etti

Dirine nehrinin aktığı vadide dağlar başladı

Yunanistan'da Pindus Türkiye'de Toros olarak süren Dinar dağları

Balkan adının anlamını kanıtlar gibi orman kaplı Dinar Dağları

Dağlık ve ormanlık alanlar

Alp dağ sisteminin Bosna'da devamı olan Dinarit Alpleri

Dağların kenarlara çekildiği bir vadide Saray Bosna altta

Bosna Hersek Cumhuriyetindeki bu mezarlık savaş acısı gibi

Bosna Hersek Cumhuriyetinden bir görüntü

SARAYBOSNA

Bosna bölgesinin merkezi olan şehir, Dinar Alpleriyle çevrili Saraybosna Vadisi içerisinde Miljacka Nehrin çevresinde kurulmuştur. Eski adı **Vrhbosna iken** Osmanlı Deletinde Bosna - Saray olmuştur. Fakat günümüzde genellikle Saray Ovası anlamına gelen Sarajevo adı daha çok kullanılmaktadır. Kendi halkı da şehirlerine Sarajevo derler ki vadiye dik bakan saraydan görülen ova manzarasından esinlenerek Sarayova dendiği rivayet edilir.

Saray Bosna

Şehir, barındırdığı dinî çeşitliliğiyle ön plana çıkmaktadır. Müslümanlık Katoliklik, Ortodoksluk ve Musevilik burada yüzyıllar boyunca barış içinde bir arada var olagelmişlerdir. Bu yüzden Saraybosna, Avrupa'nın Kudüs'ü olarak kabul edilip Balkanlar'daki kültürel şehirlerin en önemlilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Bu bölgedeki ilk yerleşim kalıntıları tarih öncesi döneme kadar uzanmasına rağmen modern şehrin ortaya çıkışı 15. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlıların bölgedeki hakimiyetiyle birlikte başlar. Osmanlıların 1463'te bölgeyi ele geçirmesiyle şehirde büyük bayındırlık faaliyetleri başlar ve bunun sonucunda Saraybosna, Türklerin Avrupa'da kurduğu en büyük kent olmuştur.

Saray Bosna'da bir cami avlusu

Saraybosna, tarihi boyunca uluslararası önemi olan birçok olay yaşamıştır: 1914 yılında Birinci Dünya Savaşının çıkmasına neden olan Avusturya-Macaristan Velihtının burada bir Sırp tarafından öldürülmesi savaşın başlamasına neden olmuştur. 1984 Kış Olimpiyat Oyunları burada yapılmış ve Bosna Savaşı sırasında çok uzun süre kuşatma altında kalmıştır.

Savaş sonrasında şehir kendini hızla toparlayarak bugün Bosna-Hersek Cumhuriyetinin en büyük kenti (700 bin) en önemli Kültür ve ekonomi merkezi haline gelmiştir.

Bosna'nın ortasından akan çay

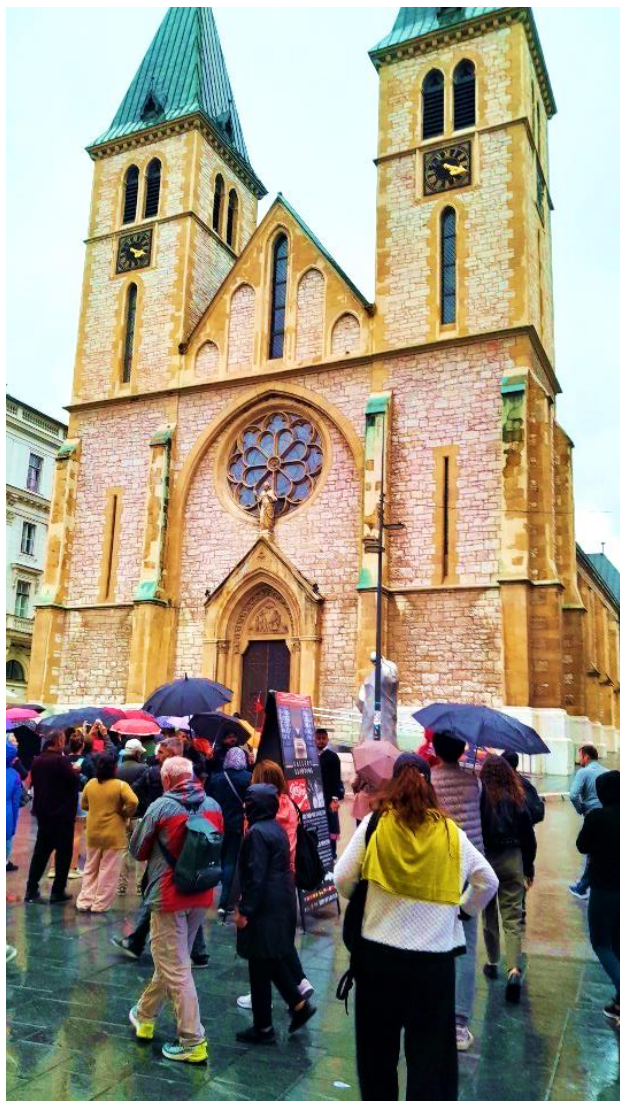

Saraybosna'dan görüntüler

Bölünmüş şehrin Osmanlı ve Avusturya tarafı

BALKANLARDA TÜRK ETKİLERİ

MÖ Balkanlardan ve batıdan gelen göçlere karşılık MS 375'ten başlayarak Hazar ve Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa'ya doğudan Türk göçleri başladı. Burada Avrupa'nın en az üçte ikisini kapsayan Batı Hun Devleti kuruldu. Hunların Avrupa'ya göçü, dünya tarihinde çok önemli bir yere sahip olan bu göçler, Avrupa'daki tüm kavimleri yerinden oynatarak “Kavimler Göçünü” başlattı. Kavimler göçü ise Roma'nın yıkılmasına, İlk çağın bitip Orta çağın başlamasına neden oldu.

Roma yıkıldıktan sonra Bizans'ın egemen olduğu dönemlerde de Orta Asya ve Urallar bölgesinden Avrupa'ya Türk göçleri devam etmiştir. Bunlardan Sabirler, Avarlar, Peçenekler, Kumanlar, Bulgarlar, Macarlar ve Uzlar Karadeniz'in kuzeyinden geçerek Orta Avrupa ve Balkanlara gelen Türkler olup hemen tamamına yakını balkan milletleri içinde asimile olarak eriyip gitmiştir. Bunların çok az bir kısmı Balkanlardan Anadolu'ya

geçerek, sonradan Hazarın güneyinden göç ederek Anadolu'ya gelen Türklerle bütünleşerek Türklük özelliklerini korumuştur.

Mostar

Hazar denizinin güneyinden geçerek Anadolu'ya gelen Türk kavimleri burada Anadolu Selçuklu Devletini kurarak Anadolu'nun Türkleşmesini sağlamıştır. Anadolu Selçuklu devletinde her ne kadar devlet yönetiminde, dil ve kültürde İrani Fars gelenekleri egemen olsa da bunlar Anadolu'ya gelip yerleşen Türk halkını pek etkilememiştir. Selçuklunun Acem özentisi gibi Osmanlının Arap özentisi de Anadolu Türk halkını etkilememiş olup Türk halkı Orta Asya'dan getirdiği özelliklerini korumuş, hatta İslam'ı bile Şamanizm'le bütünleştirmeye çalışmıştır.

Osmanlı 14. Yüzyılın ortalarından başlayarak Balkanları işgal ederek burada yerleşmeye başlamış olup 15. Yüzyıl ortalarında İstanbul'un da alınmasıyla Balkanlar büyük ölçüde Türk yönetimine girmiştir. Bu sırada Orta çağı yaşayan Balkan halkları Osmanlı ile birlikte yeni çağa geçmişti. Bu yüzden 16.

Yy. ortalarına dek Balkan halklarıyla Türkler refah içinde oldukça mutlu bir yüzyıl geçirdiler. Osmanlının Balkanlardaki egemenliği ise 20. Yüzyıl başlarına dek sürdü. İşte Balkan Devletlerinin Osmanlı yönetiminde kaldığı süreler: Bulgaristan (545 yıl), Sırbistan (539 yıl), Karadağ (539 yıl), Bosna-Hersek (539 yıl), Hırvatistan (539 yıl), Makedonya (539 yıl), Romanya (490 yıl), Yunanistan (400 yıl), Slovenya (250 yıl), Macaristan (160 yıl), Slovakya (20 yıl)

Mostar köprüsü

Gezdiğimiz Balkan Ülkelerinde Osmanlının olumlu izlerini Balkan kültür ve sanatında izlediğimiz gibi Osmanlı karşıtlığını da açıkça fark ettik. Belgrat'ta İstanbul'u işaret eden heykeli, Arnavutluk'ta Osmanlıya isyan eden İskender Bey heykellerini gördük ve başka pek çok alanda Osmanlıya karşı çıkan aydınların

büst ve heykelleri vardı. Yani kendi kahramanları üzerinden kendi milli tarihlerini yaratabilmek için Osmanlıya karşı verdikleri kurtuluş savaşlarını kullanmaları tüm dünya devletlerinde olduğu gibi onların da hakkıydı. Çünkü dünyada tarih bu amaca hizmet etmektedir.

Üsküp'te Vardar Irmağı

Oysa tarih dünya ve insanlık üzerinde ayrıştırıcı ve çatıştırıcı bir rol oynamasa Yugoslavya parçalanır mıydı? Hepsi aynı dili konuşan Bosna'da bir grup hariç hepsi aynı dinden ve aynı Slav soyundan gelen binlerce sene aynı tarih ve coğrafyayı paylaşarak ortak bir kültür yaratmış olan bu insanlar bu güçlü bağlarla sınıksız birbiriyle bağlanması gerekmez miydi? Elbette olması gereken buydu, ama silah tüccarları aynı bağlardan ayrılık noktaları oluşturularak dünyanın egemenleri, Yugoslavya'yı parçaladılar.

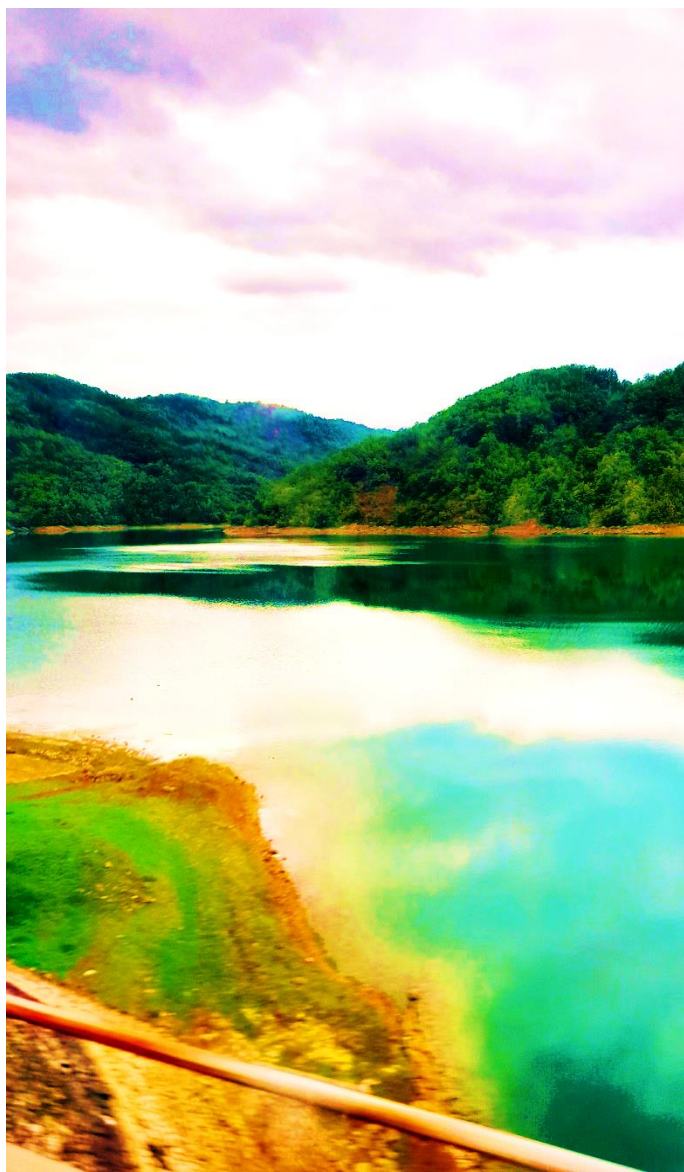
SARAYBOSNA MOSTAR ARASI

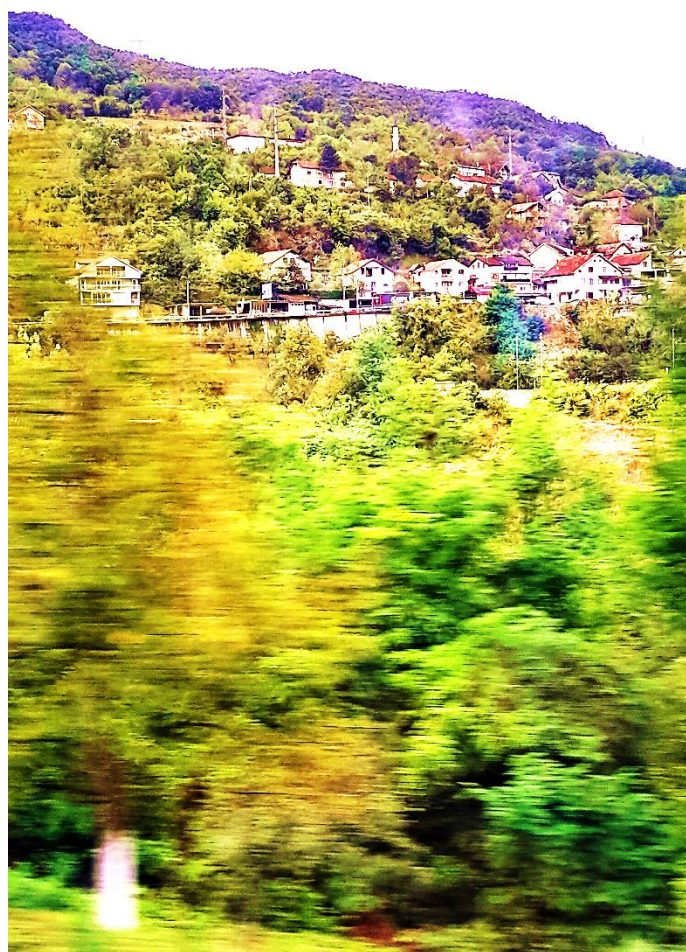

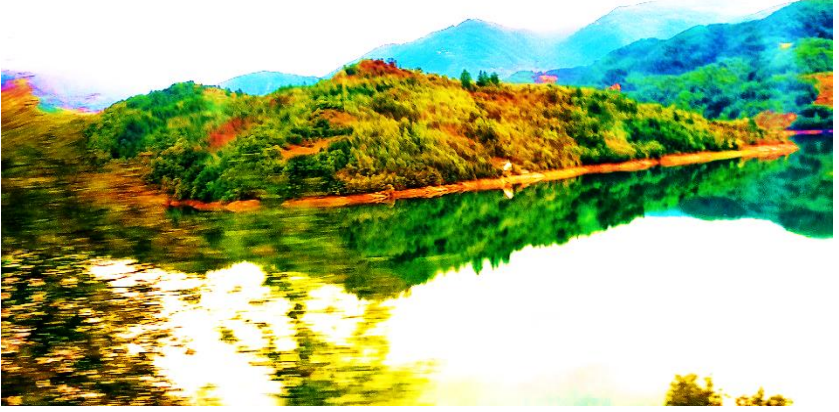
Sarejova-Mostar arası kırsal

Yol boyunca kırsal

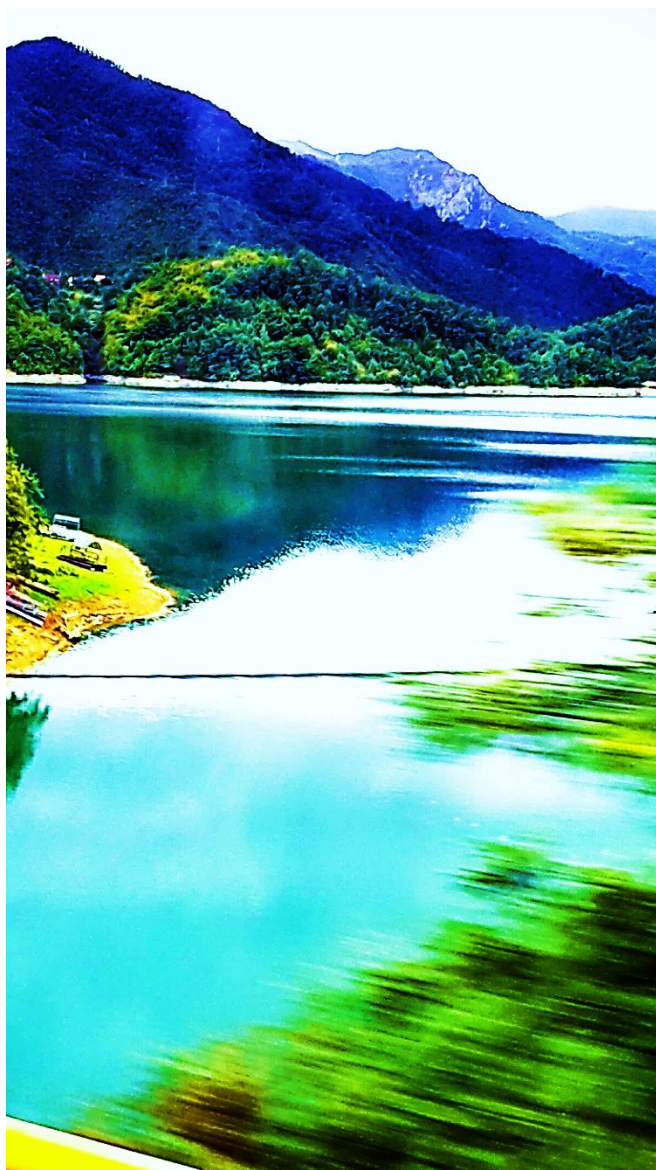

Saray Bosna Mostar arası kırsaldan görüntüler

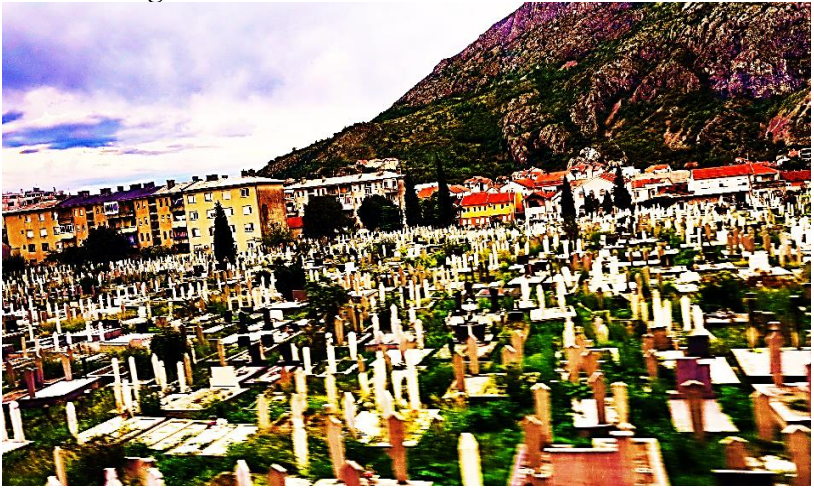

FOTOĞRAFLARLA MOSTAR

Mostar'ı yazıyla anlatmak hem çok uzun olacak ve hem de ne denli uzun anlatsanız da eksik kalacak. Onun için fotoğraflarla anlatayım dedim.

Mostardan görüntüler

Mostar'dan görüntüler

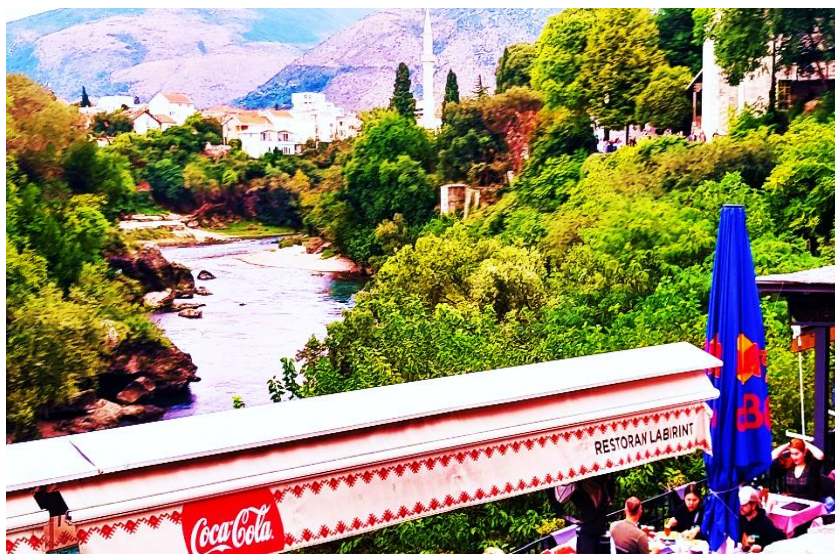

Mostar

Mostar

Mostar

Mostar

Mostar Köprüsü önünde gezi grubu toplu halde

YENİ ÇAĞ BAŞLARINDA OSMANLI VE BALKANLAR

Tarihçiler genellikle 1444 matbaanın icadı, 1453 İstanbul'un fethi ve 1492 Amerika'nın keşfini Orta çağın sonu ve Yeni çağın başı olarak kabul ederler ki, aslında her üç olay da Orta çağın sonlanıp yeni çağın başlamasında çok önemli olaylardır. Örneğin matbaa orta çağın bin yıllık gecesine doğan bir güneş gibidir. 1492 Amerika'nın keşfi ise orta çağa egemen olan Hıristiyan inançlarının sarsılmasına neden olmuştur. Çünkü her şeyin İncil'de yazılı olduğu kabul edilen Hıristiyan inancına göre dünya düz olup ortası Kudüs idi ve Amerika diye bir yer yoktu.

Karadağ'dan bir görüntü

Fakat Orta çağa egemen olan iki temel kurum olup bunlar yıkılmadan orta çağa egemen dini, siyasi, ekonomik ve sosyal

yapının değişmesi olanaksızdı. Bunların biri kilise biri de (feodalite) derebeylikti. Bunlar kale gibi surlarla çevrili kilise veya şatolarında yaşadığı için, krallar halklarını bunların elinden kurtarıp hakim olamıyor, halk kilisenin dinsel kalıplarının dışına çıkarılamıyordu. Bu sistemin yıkılması için surların yıkılması gerekiyordu. İşte Fatih'in İstanbul surlarını yıkan toplarıyla derebeylerin şatolarını yıkan krallar zamanla kilisenin baskısını da kırarak güçlü merkezi devletler oluşturdular. Bundan sonra da Hıristiyanlık inançları ile kilitlenerek bin yıldan fazla süren orta çağ engeli aşılınca, din yönetimden soyutlanarak laik sisteme geçince Avrupalılar bir anda fırlayıp gittiler.

Saraybosna'dan görüntü

Doğaldır ki Yeni çağı başlatan Osmanlı da yükselme dönemini başlatarak fırlayıp gitti. Dünyanın en büyük ve en güçlü imparatorluğu haline geldi. Çünkü dünya ve Osmanlı için yeni bir çağ başlatan Fatih Sultan Mehmet akla, eğitim, bilim, sanata ve dünyadaki gelişmelere önem veren aydın ve ileri görüşlü bir padişahı.

Aziz Naum sulak alanından

Bu yüzden Sahn-ı Seman adıyla yüksek öğretim veren medreseleri kurdu. Bu medreselerde Kur'an, hadis, fıkıh, tefsir gibi nakli bilimlerin yanında fizik, kimya, matematik, astronomi ve felsefe gibi akli bilimlere de yer veriliyordu. Ve bu dersleri vermek için dünyaca ünlü en iyi hocalar getiriliyordu. Fatih, örneğin Orta Asya'dan getirttiği ünlü matematikçi Ali Kuşçu, İstanbul surlarını yıkan topları döken Macar Urban, İtalyan Ressam Bellini gibi ustalarla çalışıyordu. Bu yüzden Osmanlı kısa sürede dünyanın süper gücü haline geldi.

FOTOĞRAFLARLA POÇİTEL KÖYÜ

Poçitel Mostar'ın yaklaşık 30 km güneyinde Nevreta Nehri kıyısında kurulmuş bir Osmanlı Köyü. Osmanlı Döneminden kalma tarihi yapıları, hamamı, medresesi, taş evleri ile tipik bir Anadolu köyünü andırıyor.

Halkı Hırvat olan köyün kırsalından

Poçitel köyü

Poçitel kale ve köy

Poçitel köyü

Poçitel köyü

Poçitel köyü

BLAGAY TEKKESİ NERETVA NEHRİ

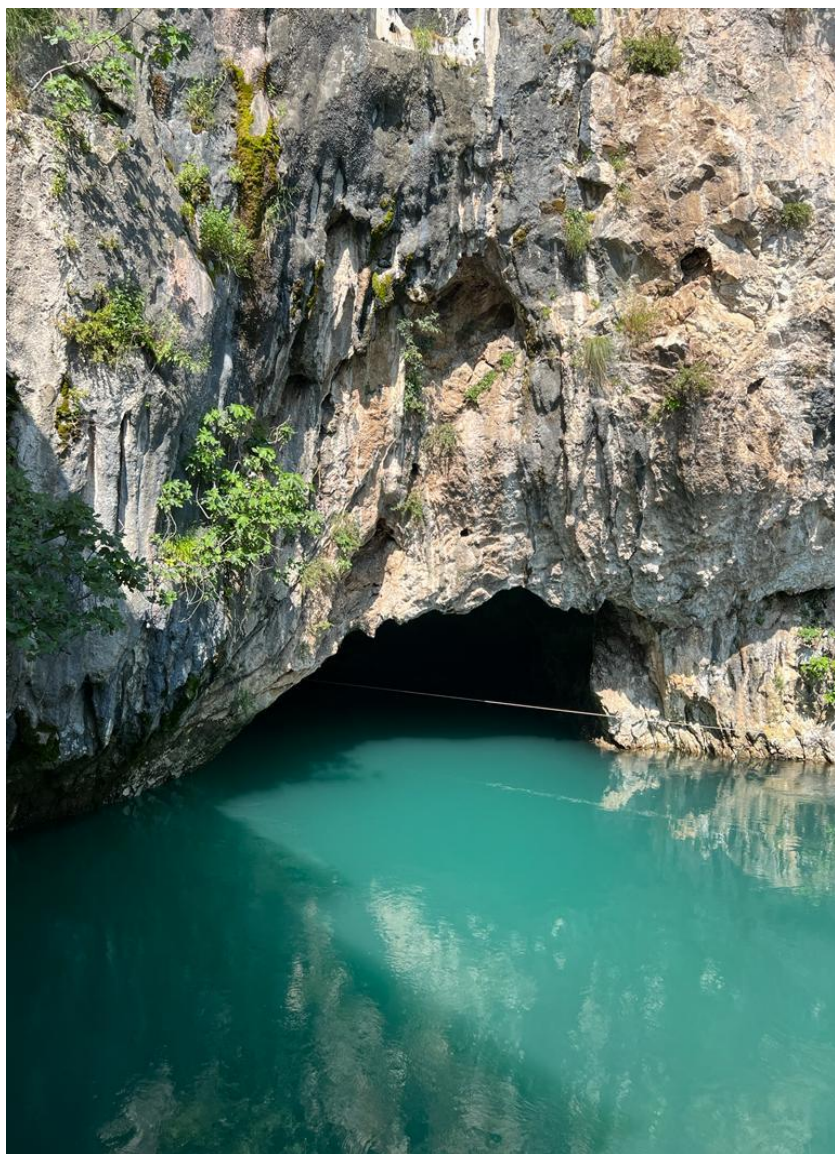
Osmanlı Balkanlarda yerleşmeye başlayınca bir Bektaşî Tekkesi olarak kurulan Blagay Tekkesi İslamiyet'in yayılması ve yerel halk tarafından benimsenmesinde önemli rol oynamıştır. Mostar'a bağlı Blagay Kasabası sınırları içindeki Tekke, Neretva Nehrinin önemli kollarından olan Buna Irmağının kaynağında olup şimdi Nakşibendi Tekkesi olarak varlığını sürdürmektedir. Aşağıdaki resimler tekke ve çevresine aittir.

Tekke ve nehir görüntüleri

Tekke çevresinde doğa

TREBİNJE'DEN DUBROVNIK'E

Trebinje, Bosna Hersek'in Sırp Cumhuriyeti Bölgesi'nde yer almakta olup nüfusun çoğunluğu Sırp asıllıdır. Geceyi burada geçirdik. Fakat rehberimiz bir minibüs kiralayarak yeşil pasaportu olan 8 kişiyi Hırvatistan'ın Dubrovnik kentine götürdü. Resimler Dubrovnik'ten.

Dubrovnik Kalesinden gece görüntüleri

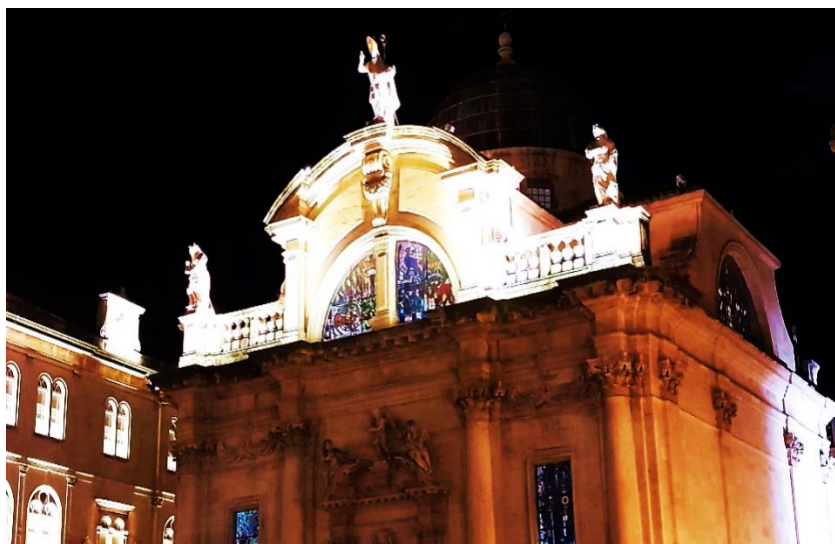
Dubrovnikten gece görüntüleri

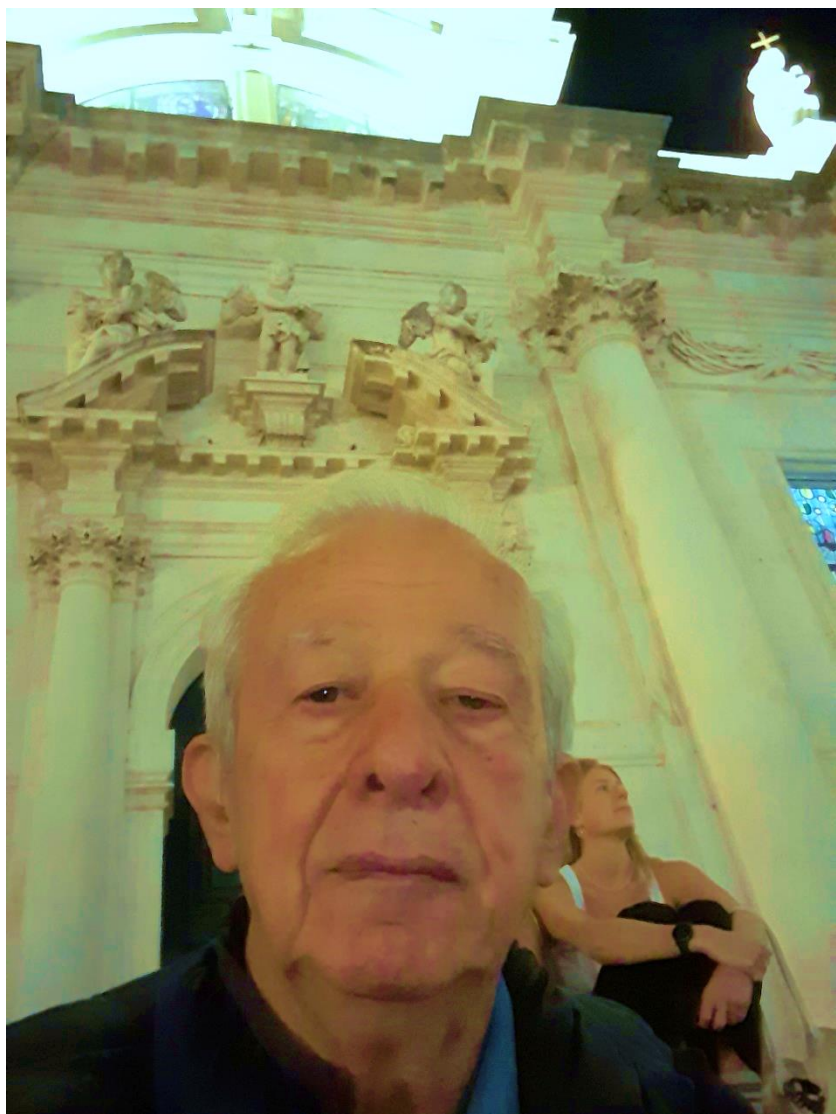

Dubrovnik

Dubrovnik'ten görüntüler

Dubrovnik'ten görüntüler

Dubrovnik'ten görüntüler

KARADAĞ

Yaklaşık 500 yılı aşkın bir süre Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde kalan Karadağ, Adriyatik Denizi'ndeki konumuyla önemli bir bölge idi. Roma -Germen İmparatorluğunda bağımsız bir prenslik iken 12. yüzyıl sonlarında Sırp egemenliğine giren Karadağ. 1389 Kosova Savaşından sonra Sırların Osmanlı yönetimine girmesinden sonra da Osmanlıda yarı bağımsız bir eyalet gibiydi.

1516'dan sonra yönetim, halk meclislerince seçilen *vladika* adlı piskoposların eline geçti. Bundan sonra da sık sık Osmanlı ve Arnavutlarla savaşarak bağımsızlıklarını korudular ve 1711'de Rusya ile ittifak kurdu. 1878'deki Berlin Kongresinde bağımsızlığı tanınan Karadağ'ın sınırları iki katına çıktı.

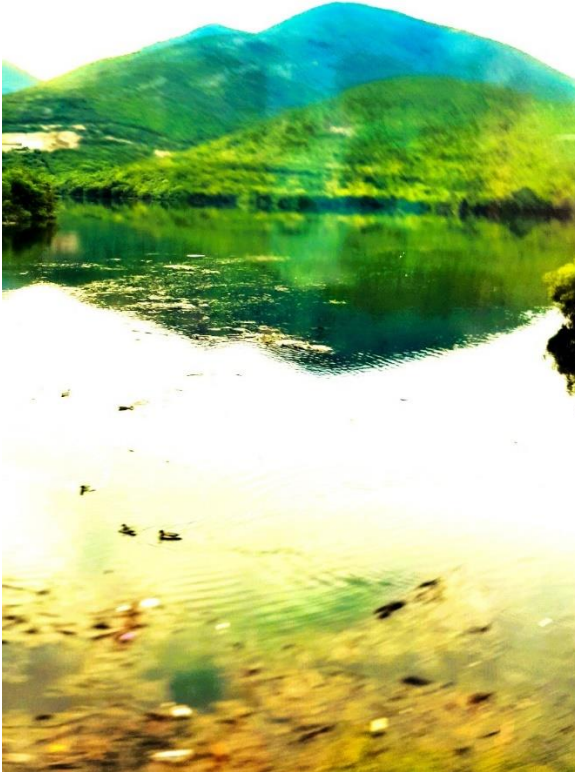

Fakat güney sınırları Arnavutluk'la anlaşmazlığa neden olduysa da 1880'de Podgorica Ovasının tümü ve Bar (Antivari) ile Ulkini (Dulcigno) adlı kk limanların yer aldığı 40 km'lik kıyı şeridi Karadağ'da kaldı.

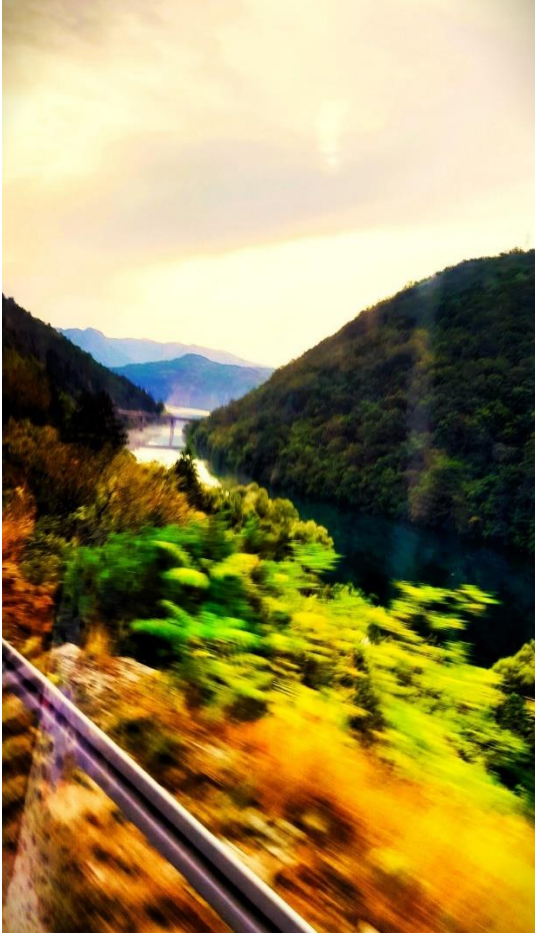

Karadağ'dan görüntüler

1860'tan 1918'e değin hükümdarlık yapan I. Nikola Petroviç 1910'da kendini Karadağ kralı ilan etti. 1912-1913 Balkan Savaşlarında Sırbistan'la ittifak kuran Karadağ, kuzeye doğru genişleyerek Sırbistan'a komşu oldu. 1918'de Avusturya-Macaristan birlikleri Karadağ'dan çekilince yerini Sırp ordusu aldı. Bunun üzerinde toplanan Karadağ Ulusal meclisi toplanarak Nicola'nın tahttan indirilmesine ve Karadağ'ın Sırbistan'a katılmasına karar verdi.

Daha sonra Tito'nun oluşturduğu Sovyet yanlısı fakat bağımsız Yugoslavya federasyonu içinde yer alan Karadağ, Yugoslavya'nın dağılması üzerine 1992'de Sırbistan ile birlikte Yugoslavya federal Cumhuriyetini kurdular. BM bunu kabul etmeyince 2002'de (sonradan ayrıılıp bağımsız olabilmek kaydıyla) Sırbistan-Karadağ adı altında birleştiler.

Fakat üç yıl sonra 21 Mayıs 2006'da Karadağ'da yapılan halk oylamanda bağımsızlık kararı çıkınca bağımsızlığını ilan eden Karadağ Rus etkisinden de tamamen sıyrılarak AB üyeliğine başvurdu ve NATO üyesi oldu. Böylece Sırbistan'ın denizle ilgisi kalmamış ve Adriyatik tamamen NATO'nun kontrolüne geçmiş oldu.

Karadağ'dan görüntüler

Başkenti Podgoritsa olan ülkenin alanı 13.800 km kare, Nüfusu 650'dir. Nüfusun %45'i karadağlı, % 28'i Sırp, % 8'i Boşnak geri kalanları ise Arnavut, Hırvat ve Romanlardan oluşmaktadır. Dinlere göreyse %72 Hristiyan'dır.

FOTOĞRAFLARLA KOTOR

Kotor, Karadağ'ın tarih ve turizm merkezi. Zaten Karadağ'ın en büyük gelir kapısı turizm olup Avrupalılar burayı çok seviyor. Gerçi sevilmecek bir yer değil. Aslında ben de çok sevdim ama tur gezileri görüp geçmek şeklinde olduğu için sadece kale içinde kalan eski kenti (oldtown) gezip geçtik.

Kotor tipik bir orta çağ kenti. Doğrusu buraya sırt çantamla gelip en az iki gün kalmak isterdim. Ya da en azından kaleye çıkıp körfezi seyretmek ve körfezde bir gemi turu yapmak isterdim. Ama bunları yapabilecek yaşı geçtiğim için bu kadarına razı olmak zorundayım.

Kotor her ne kadar balkan kültürü ve mimari özellikleri taşısa da Venedik ve İtalyan etkisi ilk bakışta fark ediliyor. O kadar ki Kotor'da gezerken kendimi, gece gezdiğimiz Dubrovnik'te gündüz geziyormuşum gibi hissettim.

Kotor'dan görüntüler

Kotor'dan görüntüler

Kotor'dan görüntüler

Kotor'dan görüntüler

Kotor'dan görüntüler

Kotor'da dedi-kodu çeşmesi

BUDVA

Karadağ'ın en önemli turizm merkezinde yer alan Budva çok eski bir tarihi geçmişe sahip 10 bin nüfuslu küçük bir kent. Ama turizm mevsiminde nüfus patlaması yaşıyor.

Karadağ'ın her tarafı dağ diyoruz ama bu dağların arasındaki vadiler, yamaçlarında yerleşimler, yerleşimlerin içinden akan nehirler ve dağların denizlerle kucaklaşmasındaki heybet görülmeğe değer harika güzellikler.

İşte Budva da böyle heybetli dağların arasında bir koy. Burada sahili gezip bir yemek yedikten sonra İşkodra yönünde yolculuğumuza devam ettik. Fotoğraflar Budva İşkodra arasından

Budva'da koy

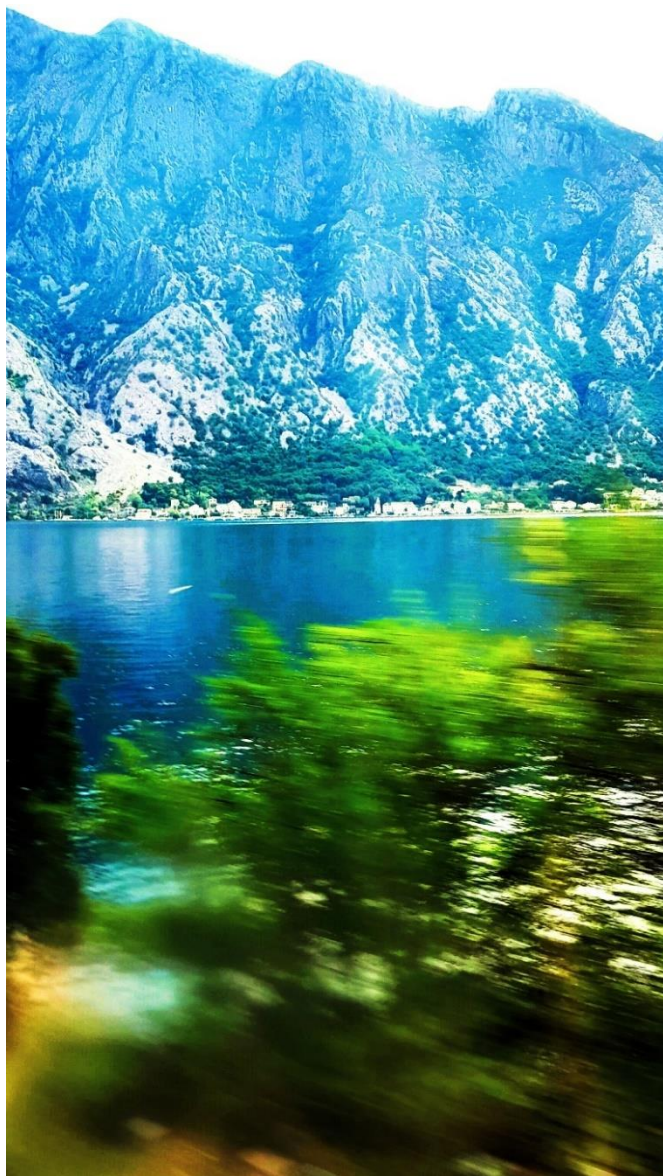

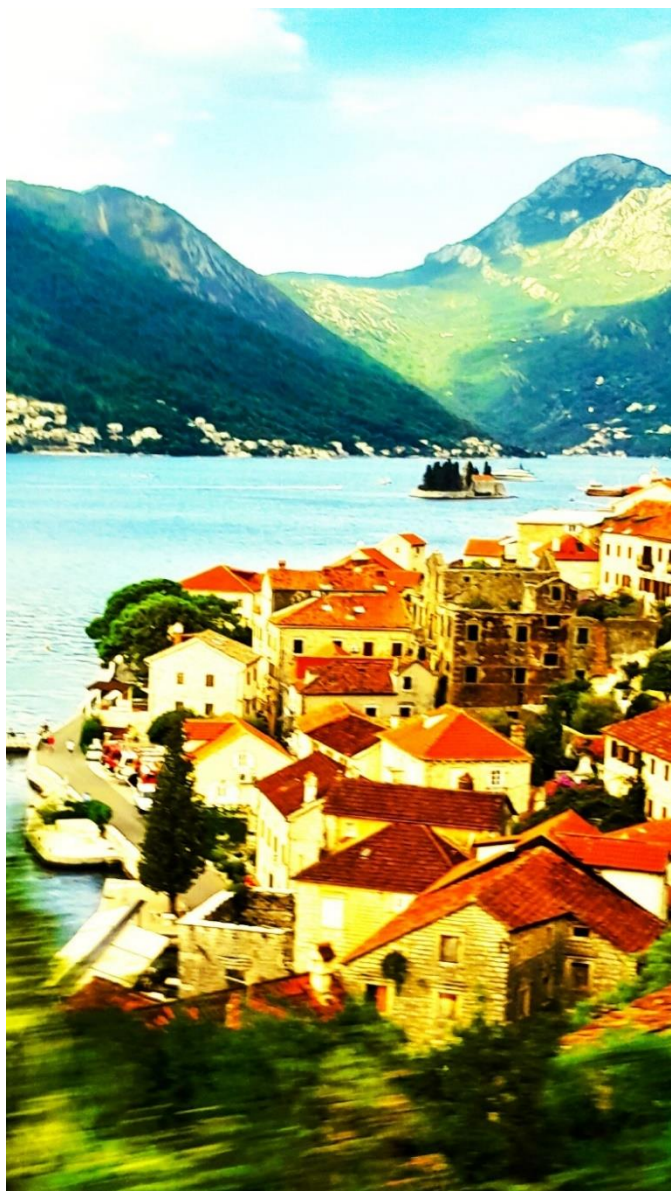
Budva koyu

Budva

Karadağ'ın her tarafı dağ.

Budva

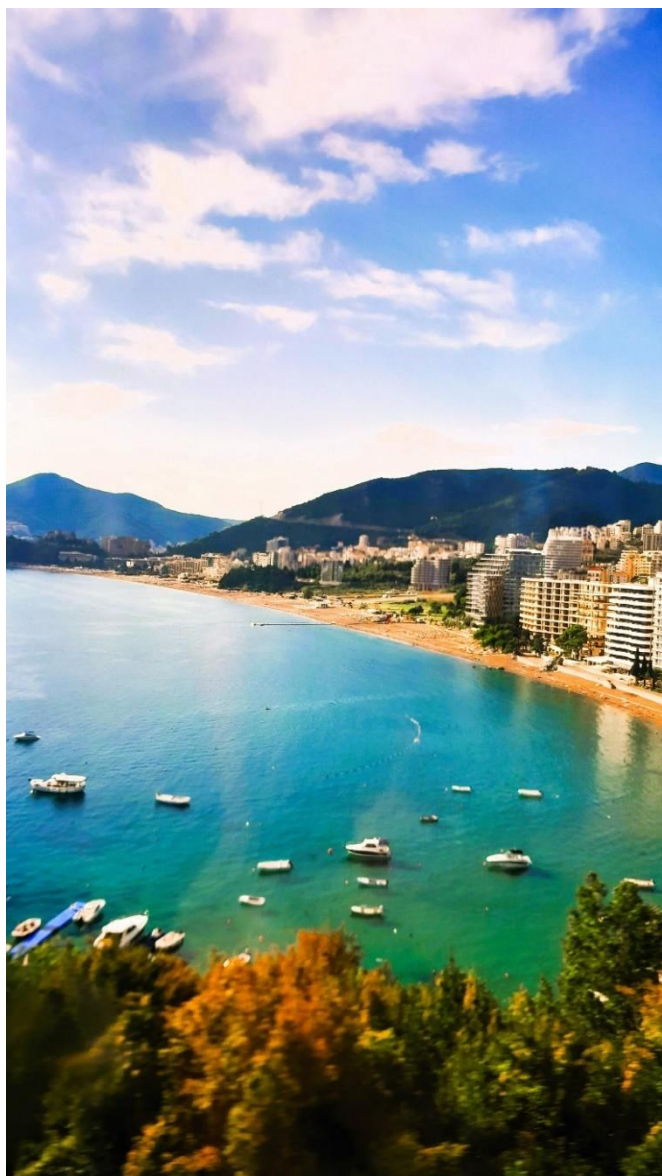

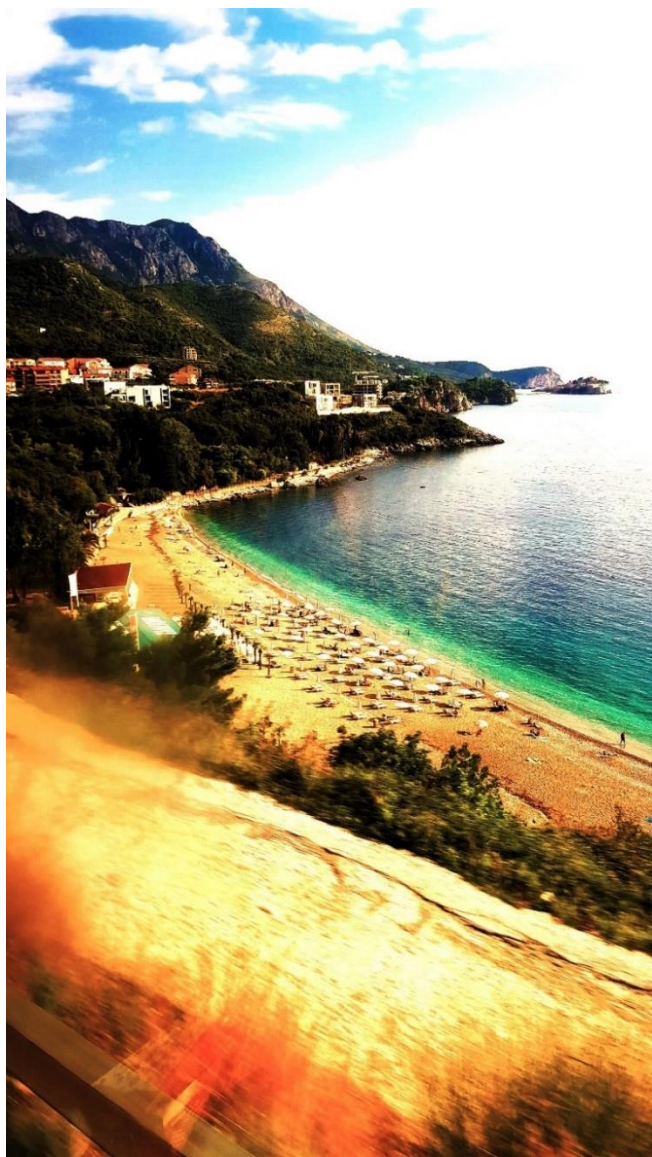

Budva'da restoran

Budva

Budva

Budva 'da görüntüler

ARNAVUTLUK, İSKENDER BEY VE TİRAN

Arnavutluk Balkan devletleri içerisinde Osmanlıya isyan etmeden ayrılan tek devlettir. Yani bir bakıma ayrılmak zorunda kalmıştır.

Çünkü 1912 Balkan savaşında Osmanlının kendisinden daha dört sene önce ayrılan Bulgaristan karşısında bile tutunamayarak tam bir hezimete uğraması üzerine Balkan Devletleri Osmanlının Balkanlarda kalan topraklarını paylaşmaya başladı. Bu arada Arnavutluk da Osmanlı toprağı olarak paylaşımaya konu olunca Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti. (28 Kasım 1912)

Arnavutluk İşkodra çıkışında bir ova

Arnavutluk eski Yugoslavya'da Dalmaçya kıyılarına paralel sıralar halinde uzanan Dinar Dağlarının Yunanistan'da devamı olan Pindus dağlarını birbirine bağlayan bölümünde oldukça dağlık bir coğrafyaya sahiptir. Adriyatik kıyılarına Akdeniz iklimi egemen iken dağlık iç bölgelerde iklim karasallaşmaktadır.

Başkenti Tiran olan Arnavutluk'un alanı 28.750 kilometre kare olup Sivas ilimizin yüz ölçümü kadardır. Nüfusu 3 milyona

yakın olup %70'i Müslümandır. Bu yüzden Arnavutluk'ta çok sayıda cami ile karşılaşmamız bizi şaşırtmadı.

Tiran meydanındaki milli kahraman muhteşem İskender Bey heykeline de şaşırmadık. Fatih gibi çağ değiştirmiş bir hükümdarı en çok uğraştıran ve üzerine gönderilen Osmanlı ordularını defalarca yenen İskender Bey aslında Osmanlı sarayında büyümüş, Fatih Sultan Mehmet'i en yakından tanıma olanağı bulmuş olduğu için kısaca değinmek istiyorum.

Tiran'da İskender Bey Heykel,

II. Murat, 1421 yılında Arnavutluk'un Akçahisar bölgesinde bir derebeyi olan Yuvan Kastrioti'yi yenerek Osmanlı yönetimine alınca en küçük oğlu Gergi'yi de rehin olarak Osmanlı sarayına getirdi. Sarayda bir içoğlan olarak büyüyen Gergi, İslamiyet'i kabul ederek İskender adını aldı. II. Murat ile birlikte seferlere katılarak büyük başarılar kazandı ve sancak beyliğine dek yükseldi. Arnavutluk topraklarında Osmanlı valisi olarak bulunduğu sıralarda babasının ve kardeşlerinin kalelerinden

başka birçok Arnavut beyiyle de anlaşılıp 1443 yılında Niş Muharebesi sırasında Osmanlıdan ayrılarak Arnavutluk'un tamamını ele geçirdi.

Tiran

Müslümanlığı ret edip eski dinine döndüğünü ilan ettikten sonra Papa'nın da desteğini aldı. Daha sonra Venedik ve çevresindeki devletlerle yaptığı savaşları da kazanarak bölgesinin en büyük gücü haline geldi. Üzerine gönderilen Osmanlı ordularını defalarca yenilgiye uğrattı. Bu arada Fatih Arnavutluk üzerine dört büyük sefer yaptı. İskender bey sıtmaya yakalanıp öldükten sonra dördüncü seferinde Arnavutluk Osmanlıya kesin olarak bağlanabildi.

Arnavutluk'ta İslamiyet'in yayılmasıyla Arnavut Osmanlı ilişkileri çok gelişmiş olup Arnavutlar Osmanlı'nın en sadık tebaası olmuştur. Bu yüzden bugün Türkiye'de yaşayan Arnavut nüfusunun Arnavutluk'ta yaşayanlardan daha fazla olduğu ileri sürülmektedir.

İŞKODRA

Arnavutluk'a İşkodra'dan girdik ve burada geceledik. Burada İşkodra Gölü Arnavutluk ile Karadağ arasında sınır olup gölün bir kısmı Karadağ bir kısmı Arnavutluk'a aittir. Geceyi İşkodra'da geçirdikten sonra sabah Tiran'a gitmek için yola çıktık.

İşkodra

Iškodra kalesi

Iškodra

İşkodra'dan Tiran'a giderken kırsal

OSMANLININ ORTA ÇAĞA DÖNÜŞÜ

Bin yıldan fazla süren Orta çağı bitirerek yeni bir çağı başlatmış ve dünyanın süper gücü düzeyine dek yükselmiş olan Osmanlı, neden 100 sene sonra orta çağa dönüş yaptı? Ben bunu en büyük Osmanlı padişahı olarak kabul edilen Fatih ile Kanuni'nin zihniyet farkına bağlıyorum. Tarihçilerimiz ve halkımız Kanuni'yi en büyük Osmanlı padişahı olarak kabul eder, ama ben bu konuda farklı düşünüyorum.

Manastır

Çünkü Fatih, akıl, bilim ve din iken Kanuni savaş meydanlarının muhteşem komutanı olsa da zihniyet olarak bağımsız düşünce ve bilimsel anlamda kararlı bir zihniyete sahip

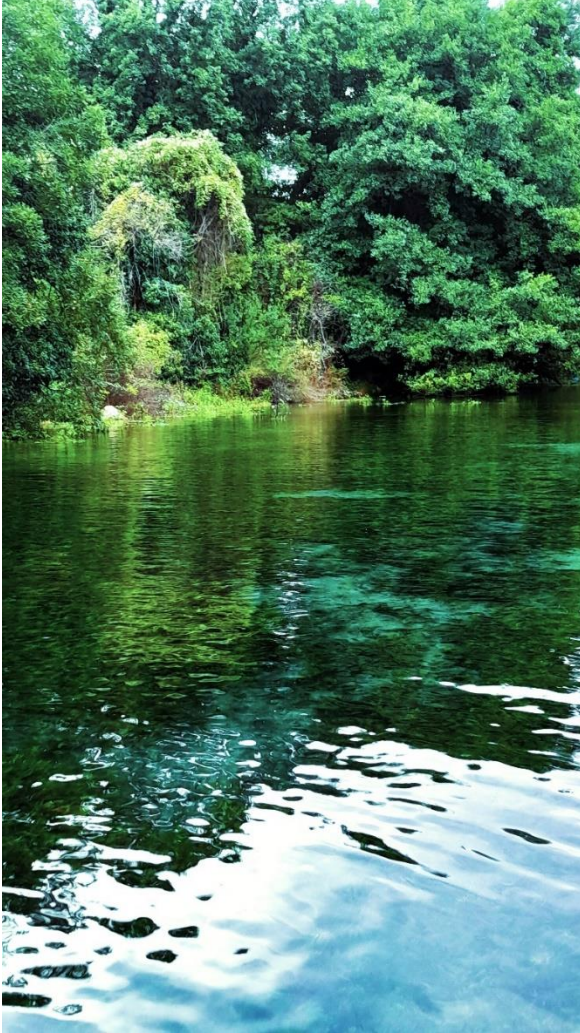
değildi. Hükümdarlığının 1540'lara dek olan gerek askeri ve gerek pozitif bilimler açısından en başarılı döneminde Pargalı Damat İbrahim Paşa'nın (Makbul İbrahim Paşa'nın) büyük rolü olduğu İbrahim Paşa'nın idamından sonra (Maktul İbrahim Paşa) Rüstem Paşa dönemindeki bilim ve felsefeden uzaklaşarak Osmanlıda orta çağa girişin başlatılması bu konudaki iradesizliğini ortaya koymaktadır diye düşünüyorum.

Kotor

Tarihçiler Osmanlının bu durumunu dönemlere ayrılarak belirtilmeye çalışılmaktadır. Dönemlere dayalı en klasik yuvarlaklaştırmış tanımlamalara göre, kuruluştan 1450'ye dek 150 yıl kuruluş dönemi, 1600'e dek olan 150 yıl yükselme dönemi, 1700'e dek olan 100 yıl duraklama dönemi, 1800'e dek

olan 100 yıl gerileme dönemi, 1900'e dek olan 100 yıl dağılma dönemi ve sonraki 22 yıl yıkılış dönemi olarak kabul edilir.

Aziz Naum sulak alanı

Bu süreci ben iki bölüm halinde düşünüyorum. Osmanlı 1300 yılından başlayarak 1600 yılına dek 300 yıl sürekli gelişip ilerlemiş, dünyanın süper gücü veya birinci sınıf bir devlet olarak kabul edilmiş olup sonraki 300 yılda gerileye gerileye acınası, yerlerde sürünen bir devlet haline gelmiştir. Osmanlı'nın özellikle 1880'lerden sonrası bir sömürgeci farksızdır. Hatta sömürgeyi tek bir devlet sömürürken Osmanlı'yı kapitülasyon adı altında gücü yeten her devlet sömürüyordu. Yetmedi bir de alacaklı devletler alacaklarını kendileri tahsil ediyordu. Örneğin tütün gelirine el koyan Fransız kolcular, tabakasında bir sigaralık tütün yakaladığı Osmanlı vatandaşını vurup öldürebiliyor ve Osmanlı buna itiraz edemiyordu.

Budva

Yani Osmanlı Sarayını ve padişahı sömürgeci ayakta tutuyordu. Çünkü emperyalist sömürgeci devletlerin isteklerini yerine getirerek padişahın sömürüyü kolaylaştırması isteniyordu. Ayrıca Osmanlı sömürgecilerden birisinin veya güçlü bir devletin

(örneğin Rusya'nın) eline geçecek olursa öteki sömürgecilerin sömürsü biteceğinden birlikte sömürmek için Osmanlıyı ayakta tutmaları gerekiyordu. Peki Osmanlıyı paylaşsalar diyebilirsiniz, ama o zaman da herkes en büyük payı istediğinden ve ayrıca Rusya da hak talep edeceğinden, Osmanlının paylaşımında tam bir anlaşma sağlanamadığı için Osmanlıyı şeklen bağımsız kabul ediliyorlardı. Daha doğrusu bağımsız kabul etmek işlerine geliyordu.

FOTOĞRAFLARLA TİRAN

Arnavutluk'un başkenti ve en büyük şehri olan Tiran, Osmanlıların kurduğu ve Osmanlı döneminde gelişip büyüyen bir şehirdir. Şehrin nüfusu 2015 yılı itibarı ile 800.986'dır. Dajti dağlarının eteğinde kurulmuş olan şehrin Adriyatik denizine kıyısı yoktur.

Şehirde genel olarak Osmanlı mimarisi hakim iken 20. Yy. başlarında Sovyet yönetimi etkisinde kalan ülkede eski yapılar yıkılarak Sovyet etkisinde yapılaşma gelişmiştir. Fakat Sovyetlerin dağılmasından sonra eskiler yeniden onarılırken yenilerden bazıları yıkılmaktadır.

Tiran (resim alıntısıdır)

Tiran merkezinden görüntüler

Tiran

Tiran

Tiran

İskender bey Heykeli

OSMANLI ORTA ÇAĞA NEDEN DÖNDÜ?

Zaten dinci tutucu çevreler en baştan Fatihin bu akla, bilime dayalı çağdaş bakış açısını hiç benimseyemediler. Oğlu 2. Beyazıt da bunların etkisinde kalarak Fatihin başlattığı yükselişi duraklattı. Yavuz Sultan Selim, Fatih'in toplarıyla (ateş üstünlüğü ile) İran ve Mısır'da büyük fetihler yaptı. Fatihin topları -yani ateşli silah üstünlüğü- olmasa Moğolları durduran, dünyanın en büyük ve en güçlü Türk Devleti olan Memlukları Yavuz'un yenmesi olanaksız olurdu. Yine ateşli silah üstünlüğü olmadan Şah İsmail'in Safavi Türk Devletini yenmesi de pek olanaklı görünmüyordu.

Kotor

Bunları yazmakla Yavuz'un başarılarını küçümsemek istemem. Kendisi elbette ki askeri dehası kadar yönetim iradesi ve kararlılığıyla da elbette rakiplerinden daha geride değildi. Ama karşısındakiler de öyle kolay lokma değildi. Zaten 15. Yüzyıl tarihe Türk Yüzyılı olarak geçer ki burada Timur'dan Baybars'a, Şah İsmail'den Yavuz'a uzanan dönemin bence en önemli şahsiyeti Fatih'tir.

İşkotra Tiran arası kırsal

Yavuz Mısır ve Hicaz'ı fethedip halifeliğini ilan ettiyse de İslam dünyasında fazla kabul görmedi. Bunun üzerine Yavuz, Arabistan ve Mısır'dan 2000 kadar din adamını da İstanbul'a getirmişti. Bunlar ilmiye sınıfı adı altında bir ruhban sınıfı oluşturarak adım adım Osmanlının sonunu getirmiştir. Bunlar Yavuz'un yüksek otoritesinde devlet işlerine karıştırılmasa da Kanuni devlet yönetiminde bunların etkisinde kaldı. Fatih'in yüksek medreselerinde din bilimlerinin yanında felsefe ve pozitif

bilimler okunurken Şeyhülislam Ebussuud Efendi Süleymaniye Medreselerinde felsefe ve pozitif bilimleri kaldırılarak din bilimlerinin yeterli olduğunu kabul etti. Kanuni bunun anlamını kavrayamamış olmalı ki sesini çıkarmadı.

Oysa bunun anlamı yaşanan çağdan kopup cahiliye dönemi Arap kültürüne geri dönmek demektir. Bunun anlamı Avrupa'nın din kalıpları içinde hiç kıpırdamadan geçirdiği bin yıllık orta çağı biz de kendi din kalıplarımız içinde yaşamak istiyoruz demektir.

İşkotra Tiran arası kırsal

İşte bu zihniyet farkı kısa sürede etkisini gösterdi. Orta çağı sona erdirip yeni çağı başlatıp Avrupa'yı bin yıllık karanlığından kurtaran Osmanlı bir süre sonra kendisi Orta çağa döndü. Yeni çağla birlikte Avrupa son sürat ilerlerken, Osmanlı da aynı hızla gerilemeye başladı. Elbette ki Balkan milletleri bundan hoşnut olmayacaktı. Osmanlı onları orta çağdan

çıkarmakla nasıl büyük bir iyilik yaptıysa, tekrar orta çağa sokması ise kabul edilebilir bir durum değildi.

Karadağ

İşkotra Tiran arası kırsal

TİRAN MAKEDONYA ARASI KIRSAL

Tiran Makedonya arası Arnavutluk kırsalı

Arnavutluk kırsalı

Arnavutluk kırsalı

Ohri gölünün Arnavutluk tarafından görünüşü

Arnavutluk kırsalından

AZİZ NAUM VE GALİCİCA MİLLİ PARKI

Arnavutluk'tan çıkıp Makedonya'ya girişte Aziz Naum Manastırı var. Çok güzel bir bahçe içinde çok güzel bir manastır. Ama asıl önemlisi manastırın hemen bahçesine bitişik bir sulak alan var ki Cennetten bir köşe. Tek renk var, Su dahil her şey yeşil. Ve yeşilin yüzlerce tonundan oluşmuş bir tablo gibi.

Burası Galicica Milli Parkı içinde bir yer olup Ohri Gölünü besleyen en önemli kaynak olduğu söylendi. Su seven, su içinde yetişen her tür bitkinin bulunduğu bu tatlı su kaynakları üzerinde kayıklarla dolaştık ve Aziz Naum Manastırını gezdikten sonra Ohrid şehrine gittik.

Galicica Milli parkındaki sulak alan

Milli parkta sulak alan

Milli parkta sulak alan

Aziz Naum Manastırı

Aziz Naum Manastırı

Aziz Naum Manastırı

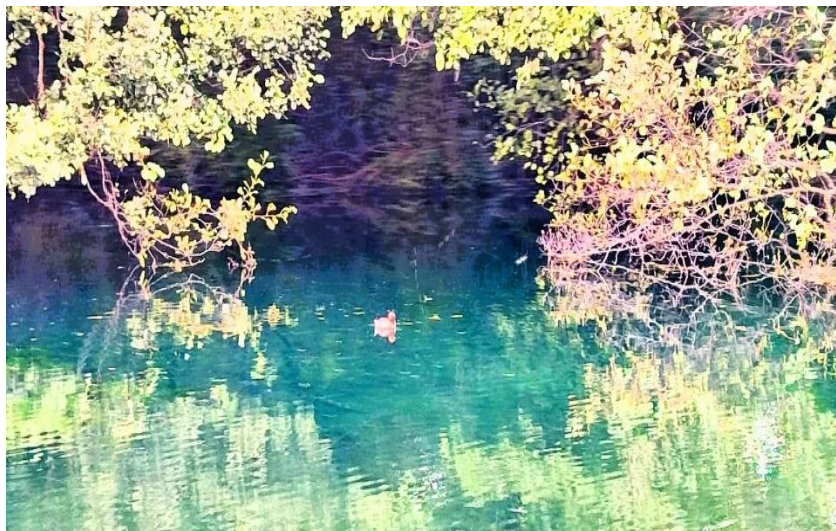
Milli parkta sulak alan

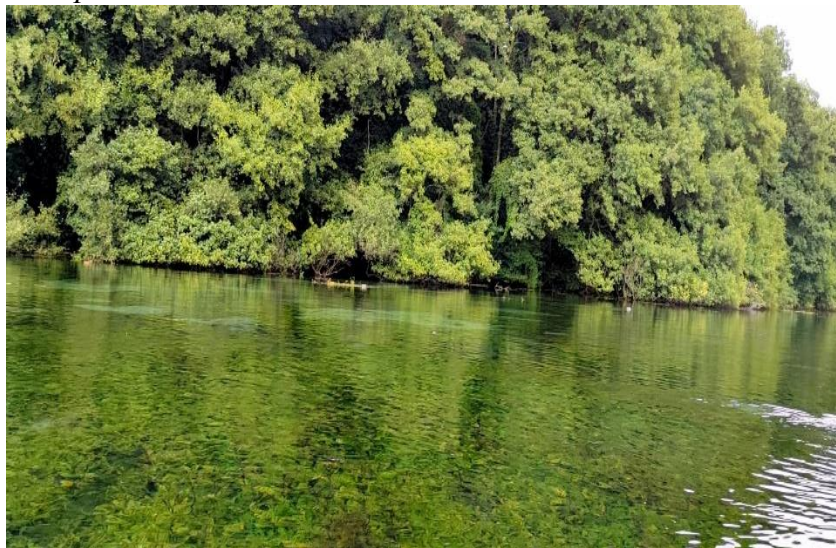

Milli parkta sulak alan

Milli parkta sulak alan

MAKEDONYA VE BÜYÜK İSKENDER

Şimdi biraz da Makedonya gezimizden söz etmek gerekirse Balkan gezimizin sondan bir önceki gününde Arnavutluk'tan Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ne girdik. Makedonya'ya girişimizde ilk durağımız Ohri gölü kıyısındaki Aziz Naum Manastırı ve yanındaki sulak alan oldu. Manastır çok iyi korunmuş olup sapsağlam ayaktaydı. Bahçesi ve yanındaki sulak alan ise tam bir doğa harikasıydı. Burada en önemli durağımız ise Ohri Gölü kıyısındaki çok güzel bir kent olan Ohri kentiydi. Fakat Makedonya denilince ilk akla gelen bunlar değildi.

Makedonya denilince ilk akla gelen elbette ki Büyük İskender olmaktadır. Büyük İskender genellikle, on yılda o zamanki dünyanın yarısını hiç yenilmeden ele geçirmesi cengaverliği ve askeri dehası ile anılır. Fakat aslında İskender'i

büyük yapan özelliği ülkeleri fethedip yağmalamak ve vergi toplamak değildir.

Onun doğu seferi bir keşif ve bilim seferidir. 35 bin askerle çıktığı Doğu seferinde yanına 35 bin de sanatçı ve bilim adamı almıştır. Gittiği her yerde savaşırken bir yandan da bilim adamları oranın haritasını, bitki ve hayvan türlerini araştırmaktadır ki tarihte böyle bir sefer hiç görülmemiştir.

Kotor

Çünkü onun amacı tüm dünyayı tek bir kültürde (Grek-Pers kültüründe) birleştirmektir. Daha doğrusu kendisinin Tanrı tarafından bu amaçla görevlendirilmiş bir peygamber gibi düşünüyordu. Bunu Diyojen ile yaptığı konuşmadan da anlayabiliriz.

İskender Diyojen'e "Dile benden ne dilersen" dediği zaman Diyojen'in "Gölge etme başka ihsan istemem" yanıtını herkes bilir de İskender'in buna verdiği yanıt pek bilinmez. Oysa İskender'in "İskender olmasam Diyojen olmak isterdim" yanıtı da çok anlamlıdır ki bundan dünyaya bir görevle geldiğini ima etmektedir. Kimilerine göre de Kur'an'da Zülkarneyn olarak adı geçen peygamberin Büyük İskender oluşu ileri sürülmektedir.

B. İskender'in özellikleri yazıla yazıla bitirilememiş olup dünyada hakkında en fazla kitap yazılan kişidir. İncil'den sonra en çok basılan kitabın B. İskender'le ilgili olarak yazılan kitaplar olduğu ileri sürülmektedir. Bu durum beni de çok etkilemiş olmalı ki SAGALASSOS adlı kitabımın 89. Sayfasından 239. Sayfasına dek 150 sayfasını Büyük İskender ve Helenistik kültüre ayırmışım.

Aziz Naum manasırı

Çünkü dünya kültür uygarlığının bugünlere gelmesinde en önemli temel, B. İskender'in yarattığı Helenistik Kültürdür. İskender'in yarattığı Helenistik kültür, Mısır, Mezopotamya, Pers, Anadolu, Ege, Hindistan ve Orta Asya gibi eski yüksek

medeniyetleri birleştiren bir subasman olup günümüz kültür uygarlığı bu taban üzerinde gelişmiştir.

Tarihçiler M 333'ten M 33 yılına dek geçen 300 senelik tarihi döneme Helenistik Dönem demektedir. Dünyanın tanınması, zgr düşünce ve bilimlerin gelişmesi, kültür uygarlığın ilerlemesi açısından bu döneme dünya tarihinin en parlak dönemidir denilebilir. Çünkü bugünkü dünya kültür uygarlığını temsil eden Batı Uygarlığı da bin yıllık orta ağ uykusundan uyanınca Rönesans ile Helenistik Kültürü keşfetmiş ve Batı Medeniyetini bunu üzerine inşa etmiştir.

Sulak alan

Helenistik Kültürün Merkezi olan İşkenderiye okulu bugün faydalandığımız tüm bilimlerin temellerinin atıldığı bir yerdir. Yunanistan'da Atina okulu ve Anadolu'da Bergama Okulu da İşkenderiye Okulunun alt basamakları gibiydi. Dünyanın neresinde bir hayvan, bir bitki varsa buraya İşkenderiye müzesine getirilip incelenmiş, dünyanın neresinde bir bilgi varsa toplanıp yazılıp İşkenderiye kütüphanesine konulmuştu.

Fakat 313 yılında Kostantin'in Milano Fermanıyla Hıristiyanlığı serbest bırakması ve bir süre sonra Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesi Helenistik kültürün felaketi oldu. Çünkü din ile bilimi uzlaştırmak olanaksız olduğu için bilimi yok etmek Hıristiyanlığın temel görevi haline geldi. 414 yılında İskenderiye Kütüphanesinin müdürü Hipatya Hristiyanlar tarafından öldürülünce 415 yılında da İskenderiye kütüphanesi yakılarak dünya ve insanlık tarihinin 3000 yıllık birikimi yok edildi.

Karadağ

Düşünün şimdi, araya bin yıllık Hıristiyan orta çağı girmeseydi dünya bugün nerelerde olurdu? Ve yine düşünün 850'lerde, 1250'lerde ve 1550'lerde İslam orta çağı İslam ve insanlığın yolunu kesmeseydi, İslam dünyası bugün hala orta çağı yaşıyor olur muydu?

OHRİD

Ohri Gölü kıyısında kurulmuş güzel bir Makedon kenti olan Ohrid Orta çağdan kalma hisarları, kilise, manastır ve camileriyle önemli bir turizm merkezi olup Unesco Dünya kültür mirası listesine almıştır. Şehrinin nüfusu 50 bin rakımı ise 700 metredir.

Ohrid kentinin göl kıyısındaki parkları

Ohrid

Ohri Gölünde tekne turu

Ohri Gölünde tekne turu

Ohrid

Ohrid

Ohri

Ohri

MUHTEŞEM SÜLEYMAN VE EBUSSUUD EFENDİ

Avrupalıların Muhteşem Süleyman dediği, Türk tarihçilerinin de devleti en geniş sınırlarına ulaştıran, en büyük Osmanlı padişahı olarak kabul ettiği Kanuni Sultan Süleyman zamanında, maalesef devlet yönetiminde Fatih'in akıl ve bilime dayalı yönetim sisteminden vazgeçilerek bin yıl öncesinin şariat kalıplarına dönmüştür. Gerçi Osmanlı Kanuni, Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa döneminde de yükselmeye devam etti. Çünkü Fatih'in topraklarının sağladığı ateş üstünlüğü hala Osmanlıdaydı.

Kotor

Ayrıca İbrahim Paşa gibi çok yetenekli ve çok ileri görüşlü bir sadrazamı vardı. İbrahim Paşa beş dil bilen, çok güzel sesi ve hemen her müzik aletini çalabilen, ileri görüşlü bir devlet adamıydı. Kanuni Manisa'da şehzade iken burada bir kadının kölesi olan İbrahim'i satın almış ve adeta birlikte büyümüşlerdir. Bu yüzden İbrahim Paşa'nın idamına dek Osmanlı sürekli ilerleyerek 1538'de en üst noktasına ulaştı. 1538 yılında kara ordusu Boğdan taraflarında fetihler yaparken Osmanlı donanması Preveze deniz savaşında Avrupalıların müttefik donanmasını yenmiş ve aynı yıl Süveyş'ten kalkan bir donanma da 1. Hint seferine çıkmıştı.

Fakat bütün bu işlerin arkasında İbrahim Paşa ile Kanununin kendi iradesi vardı. Rüstem Paşanın damat ve Sadrazam olmasından sonra yönetimde Kanuniden çok Hürrem irade sahibi olmaya başladı. Bu sırada Ebussuud Efendinin de 1545'te şeyhülislam olmasıyla Hürrem bu ikisini kendi çıkarları doğrultusunda kullanırken, Fatih'in başlattığı akla, bilime dayalı eğitim sisteminden de vazgeçildi.

Süleymaniye Medreselerinde felsefe ve pozitif bilimler kaldırılarak Osmanlının zirvesinden aşağı düşüş (yeniçağdan orta çağa dönüş) başlatıldı. Savaş alanlarının muhteşem Süleyman'ı saray entrikalarına kanarak en değerli iki oğlunun ölümüne ferman verdi. Çünkü Hürrem Sultan kendi oğlu Beyazıt'ın padişah olması için, Mustafa'nın ortadan kaldırılmasını istiyordu. Ama ordu ve Sadrazam İbrahim Paşa (Pargalı) Mustafa'daki üstün yetenekleri gördüğü için Kanuni'den sonra yerine Mustafa'nın geçmesini istiyorlardı.

Onun için Hürrem önce İbrahim Paşa'nın Kanuninin yerine göz diktiğini ileri sürerek idam ettirdi. Sonra, bu kez de Mustafa'nın babasının yerine göz diktiği yönünde şayialar çıkararak İran seferine giden ordu Konya'da konakladığı sırada Konya sancak beyi olan Mustafa, padişahın otağında boğdurularak öldürülmüştür.

Aziz Naum Manstırı

Ebussuud Efendinin fetvaları çok radikal olup Anadolu'daki Kızılbaş Türkmenlerle ilgili fetvasında 'Kızılbaşların katlinin helal olduğu, Kızılbaş katledenin gazi olacağı, Kızılbaşlarca öldürülenlerin şehit sayılacağı, Kızılbaşların mallarının canlarının ve ırzlarının helal olduğu' şeklinde ifadeler vardır. Kahve içmekten Hacivat karagöz oyunlarına dek pek çok yasağı savunan Ebussuud Efendiye göre Yunus Emre de kafir olup onun şiirlerini okuyanların da katlinin vacip olduğuna dair fetvaları vardır. Ama en önemlisi medreselerde akli bilimlere gerek görmemesidir.

Mustafa'nın öldürülmesi üzerine tarihçiler pek çok gelecek tahmininde bulunmuştur. Pek çok tarihçiye göre Mustafa yaşasa ve babasının yerine geçseydi Osmanlı orta çağa girmez, dünyadaki gelişmeleri izleyerek bugün de dünyanın süper gücü olarak varlığını devam ettirebilirdi.

Budva

Ben şahsen böyle düşünmüyorum. Çünkü bunun olabilmesi için Mustafa'dan sonra da hep onun gibi ileri görüşlü şehzadelerin gelmesi ve Osmanlı ruhban sınıfının bunların önünü kesmemesi gerekir ki, Deli İbrahim de bir Osmanlı padişahıdır. İkincisi Hürrem Sultan, Rüstem Paşa ve Ebussuud Efendi üçlüsü, Fatih Sultan Mehmet'in kurmuş olduğu din-devlet dengesini de dinin lehine bozarak bir nevi Şerri yönetim daha Kanununun sağlığında yürürlüğe girmiş olup Kanuni bunun sonuçlarını öngörememiştir.

Onun için benim kanaatim, Mustafa ile devam edilseydi bile, belki zirveden geri dönüş 1550'li yıllar yerine 1650'ler olabilirdi. Çünkü laik sisteme geçmeden dünyada şeriat sistemiyle ileri giden hiçbir ülke yoktur. Çünkü şeriat dogmadır, kalıptır, değişmezliktir. Bu yüzden toplumların ilerlemesine, gelişmesine ve değişmesine izin vermez. Hıristiyan Avrupa, Hıristiyan şeriatının kalıbı içinde bin sene bir arpa boyu ilerlemeden yaşamışken, bu kalıbı kırıp Avrupa'yı çağa taşıyan Osmanlı, gücünün zirvesinde kendisini İslam Şeriatının kalıpları içine hapsetmiştir.

1600 YILINDA OSMANLININ ÜSTÜNLÜĞÜ SONA ERDİ

Osmanlının kuruluşundan itibaren Balkanlarda kolayca ilerlemesinin en önemli nedenlerinden birisi balkanların orta çağ yaşayan ilkel bir toplum olması diğer neden ise balkan Milletleri ağır vergiler ve baskıcı kötü yönetimler altında eziliyordu. Bu yüzden Osmanlı yönetimini kurtuluş olarak görüyor ve direniş göstermiyordu. Zaten Osmanlının dünyada süper güç olması Fatih Sultan Mehmet'in sağladığı iki temel unsur sayesinde gerçekleşmişti. Bunlardan birincisi yüksek medreselerde okunan felsefe ve pozitif bilimler, diğeri de İstanbul Surlarını yıkan topların sağladığı ateş üstünlüğü idi. Fakat Osmanlı kendisi Orta çağa girince Balkanlarda durum değışti.

Ohrid

Çünkü 1545'te Şeyhülislam olan Ebussuud Efendi döneminde eğitimde felsefe ve pozitif bilimlerden vazgeçilmesiyle dünyadaki çağdaş gelişmeler izlenemedi. Akıl ve

bilim yolunda hızla ilerleyen Avrupa'nın topraklarının menzili de 1600 yılında Osmanlı'nın topraklarının menzilini geçti. Bu durum Avrupa'nın Osmanlı'yı geride bıraktığının miladı gibidir. 1593-1606 Osmanlı Avusturya savaşı ve sonunda imzalanan Zıtvoruk Antlaşması Osmanlı üstünlüğünün bitişinin kanıtıdır. Bu 13 yıl süren Osmanlı-Avusturya savaşı sonunda imzalanan Zıtvoruk Antlaşmasındaki vergi ve denklik maddeleri çok önemlidir.

Ohrid

Anlaşmanın özellikle Avusturya Arşidükünün Osmanlı padişahına denk sayılması maddesi Osmanlı'nın Avrupa'da üstünlüğünün bittiğini, yükselme devrinin kesinlikle sona erdiğini göstermektedir. Çünkü daha önce Avusturya Arşidükü Osmanlı sadrazamına denk sayılıyordu. Anlaşmanın diğer bir maddesinde de Avusturya artık Osmanlıya yıllık bir vergi ödemeyecektir.

Peki Şimdi Balkan ¼lkeleri ne yapmalı? Osmanlıya bağlılığını s¼rd¼rmeli mi yoksa bağımsızlık savaşı mı baŐlatmalı? Şeriat Balkan milletleri için kader midir? Bin yıl Hıristiyan ruhban sınıfıyla kendi Őeriatlarının hapsinde yaŐadıktan sonra Şimdi Osmanlının İslam Őeriatına razı olup hallerine Ő¼k¼r m¼ etmelilerdir.? Yoksa buna isyan edip hızla ilerleyen Avrupa ile birlikte mi hareket etmelilerdir?

Tarih ¼ęretmeni olduğum d¼nemlerdeki g¼r¼Ő¼m ve tarih kitaplarının genel bakış açısı doğrultusunda Osmanlıdan yanaydı. Fakat sonraki yıllarda empati yeteneğim geliŐtikçe biz olsak ne yapardık gibi d¼Ő¼nmeye baŐladım ve Balkan halklarının Osmanlıya isyanlarının ihanet değil hak olduğunu d¼Ő¼nmeye baŐladım. ¼nk¼ Avrupa Hıristiyanları laik sisteme geçerek hızla ilerlerken, Osmanlı yokuş aşağı yuvarlanıyordu.

Ohri g¼l¼nde g¼n batımı

Yine de 200 yıldan fazla bir süre Osmanlıya yüz çevirmedi. Fakat Balkanlar, Avrupa veya Rusya ile yapılan savaşlarda sürekli savaş alınıyor ve bundan çok zarar görüyordu. Ayrıca Fransız İhtilalinin getirdiği milliyetçilik fikirleri de hızla yayılıyordu. Bu yüzden Osmanlıdan ayrılmak için isyanlara başladılar ve 19. Yüzyıl sonlarına dek hepsi de Osmanlıdan ayrılarak kendi bağımsız devletlerini kurdular.

Ne yazık ki bu ayrılış süreci çok kanlı oldu. Çünkü 500 seneye varan bir süreçte Balkanlarda çok büyük bir Türk nüfus da oluşmuştu. Bu konuda tarihçi J. A. McCarthy “Ölüm ve Sürgün” adlı eserinde 1821-1912 yılları arasında beş buçuk milyon civarında Müslüman-Türk nüfusun Avrupa’dan sürüldüğünü ve beş milyon kadarının da öldürüldüğünü ileri sürmektedir.

MAKEDONYA, MUSTAFA KEMAL VE SELANİK

Makedonya denilince ilk akla gelen isim nasıl ki Büyük İskender ise Osmanlı Makedonya'sı denilince de ilk akla gelen isim Mustafa Kemal olmaktadır. Mustafa Kemal de dünyada gelmiş geçmiş en büyük askeri dehalardan birisidir. Yaptığı tüm savaşları kazanmıştır.

Poçitel köyü

Ama onun asıl dehası savaş başarılarından çok dünya barışına katkılarından kaynaklanmaktadır. Emperyalizm karşısında esir milletlere örnek olması, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda yaptığı devrimlerde, akıl bilim ve sanata verdiği önemde ve en önemlisi dünyayı tek bir beden olarak algılayan insancıl barışçı anlayışındadır. Ayrıca orta çağı yaşayan İslam dünyasına da orta çağın kader olmadığını laik bir sitemle orta

çağdan çıkıp yaşanan çağın yakalanabileceğini uygulamalarıyla göstermiş olmasıdır.

Manastır Askeri İdadisinin koridorunda M. kemal

Atatürk de hakkında çok sayıda kitap yazılan bir dünya lideri ve hatta yaşadığı 20. Yüzyılın en büyük lideri olup dünya ve insanlık için önem ve örneklığı ne kadar yazılsa yetersiz kalacaktır.

Coğrafi ve siyasi anlamda Osmanlı Makedonya'sı denilince elbette ki ilk akla gelen yerler Selanik ve Manastır olmaktadır. Selanik Atatürk'ün doğup büyüdüğü doğal çevre olmanın ötesinde Osmanlının batıya açılan en önemli kapısı ve Balkanların Ege'de en önemli limanıydı. Avrupa'daki tüm gelişmelerin Osmanlıdaki ilk durağı Selanik'tir. Herhangi bir gelişme veya yenilik buradan İstanbul'a geçer, İstanbul genellikle ya kısmen kabul eder ya da tümüyle ret eder. Örneğin elektrik bile İstanbul'dan önce Selanik'te kullanıma girmiştir.

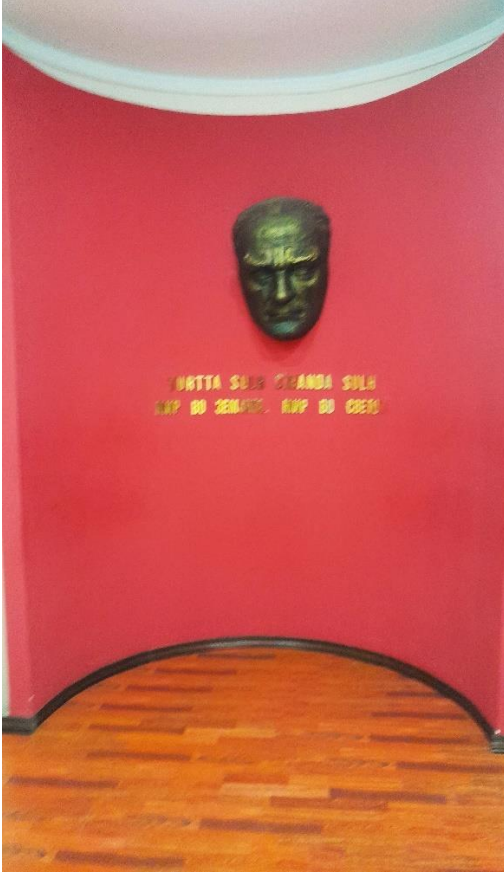
Arnavutluk kırsalından

Yani Osmanlıdaki tüm yenileşme düşüncelerinin gündeme gelip yoğunluğu yer Selanik'tir. Modern ordunun ve meşrutiyet yönetiminin temelleri de Selanik'te atılmıştır. Buna göre İstanbul Osmanlı şeriatının orta çağ kurallarının hapsindeyken, Selanik bu duvarları aşarak çağdaş gelişmelerin Osmanlıya giriş kapısı olmuştur.

Manastır'da güneş saati

Birinci Balkan savaşları sırasında Selanik'i savunmakla görevli Osmanlı subayı Hasan Tahsin Paşa Yunanistan'la anlaşarak 26 000 Osmanlı askerini silahlarını ellerinden aldıktan sonra Yunan Ordusuna Selanik'le birlikte teslim etti. Yunanlılar teslim koşullarına uymayarak bu askerleri öldürdükten sonra buradaki Türk nüfusu da öldürmeye başladı.

Manastır İdadisinin girişi

Çünkü Selanik Türk-İslam nüfus bakımında İstanbul'dan daha fazla Türk ve İslam nüfusa sahipti. Yani İstanbul'da Türk-İslam nüfus %50'den az iken Selanik'te %50'den fazlaydı. Ayrıca Makedonya'nın diğer kethlerinden gelen 45 bin civarında mülteci vardı. 550 sene Osmanlı yönetiminde kalan Selanik şehre zarar gelmesin diye tek kurşun atılmadan teslim edilmesine karşın Yunan mezalimi ve en büyük katliamların yaşandığı bir kent olmuştur.

OSMANLININ BORÇLANDIRILMASI VE DÜYUN-U UMUMİYE

Resimler MATKA Kanyonundan

Osmanlı Devleti'nde Fatih'in 1450'lerde başlattığı akla ve bilime dayalı gelişme, 1550'lerde Kanuni döneminde akıl ve bilim yolundan vazgeçilerek şeriate döndükten sonra elbette ki ülkede bilim ve teknolojik gelişme de durmuş olup bu yüzden 1600 yılında Avrupalıların topraklarının menzili Osmanlıninkini geçince askeri üstünlük de sona ermiştir.

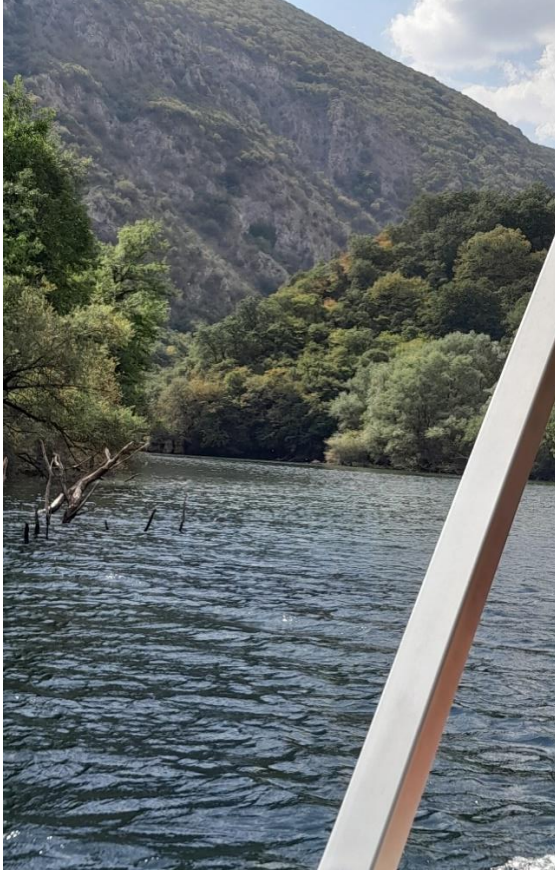
Makeonya 'da Matka Kanyonu

Aslında bu durumu fark edip yenileşme isteyen Osmanlı padişahları çıkmıştır. Ama şeriat yönetimiyle oluşan dinsel sınıf, (ilmiye adlı ruhban sınıfı) Orta çağ Avrupa'sının ruhban sınıfı gibi her yeniliğe karşı çıkmış ve bu ilimsiz ilmiye sınıfı askere ve cahil bıraktıkları topluma dayanarak padişahları istedikleri gibi yönetmişlerdir. Bundan sonrası Osmanlı için sürekli gerileyerek, freni bozuk bir araç gibi yokuş aşağı düşüştür denilebilir.

Matka Kanyonunda mağara girişi

Osmanlının asıl acınacak duruma düşmesi ise dış borçlarını ödeyememesi üzerine 1883 yılında (II. Abdülhamit döneminde) Düyun-u Umumiye idaresinin kurulmasıyla gerçekleşmiştir.

Matka Kanyonu

Aslında Osmanlı yaklaşık 300 senedir kan kaybederek gerilemesine ve dağılmasına karşın 1856 yılına dek dış borç

almadan kendi yağıyla kavrulabiliyordu. 1856 Kırım Savaşından sonra batılı devletlere borçlanmaya başladı. Borç alınan paralarla, köşkler, saraylar ve camiler yapıldı. Yani üretim yaparak borcunu ödeyecek fabrikalar yerine çok büyük masraf kapıları açacak olan tüketim yatırımları tercih edildi.

Matka Kanyonu

Bu durumu Rockefeller'in itiraflarında Rothschild şöyle anlatıyor. “Sana tarihten örnekler vererek gücümüzü göstermek istiyorum; Birinci Dünya Savaşı, Avrupa’da bize karşı olan

imparatorlukları dağıtmak ve en önemlisi Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalayarak Ortadoğu'daki petrol yataklarını ele geçirmek ve İsrail devletinin yolunu açmak için çıkarılmıştı.

Bizim için Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkmak çok zor olmadı. Çünkü padişahlar genellikle Türk kadınları yerine, fethettikleri ülkelerden köle olarak getirdikleri başka din ve ırklara mensup kadınlarla evleniyorlardı. Tabii Hürrem Sultan gibi bu kadınlar zamanla ülke yönetiminde söz sahibi oldular ve kendileri gibi yabancı kökenli adamlarıyla bizim istediğimiz gibi, ülkeyi yıkıma götüren bir şekilde yönetmeye başladılar. Padişahlar ise devlet yönetiminin emin ellerde olduğu düşüncesiyle zevk ve sefaya dalmışlardı. Bu da Osmanlı'nın çöküş devrini başlattı.

Kanyonda yolculuk

Mason örgütleri tarafından kısıktılan insanların çıkardıkları isyanlarla topraklar kaybedilmeye başlandı. Hazine plansız harcamalarla tüketildi. Savaş sonunda hedefimize ulaşmamıza az kalmıştı; ama Atatürk adında bir lider ortaya

ıkarak planlarımızı bir süreliğine ertelememize neden oldu. Tabii ki sonuçta bizim finans ve silah sanayi Őirketlerimiz servetlerini onlarca kez katladılar.”

Kanyondaki mağaranın içinde

Evet bu itiraflardan da anlaŐılabileceđi gibi Osmanlıyı borlandırmaktaki amacın buğun TC’ye de yaptıkları gibi onu yıkmak olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Ve Osmanlı bu paraları akılsızca kullanarak içinden çıkamayınca alacaklı devletler Osmanlının gelirlerine el koyup kendileri tahsil edecek biçimde Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar İdaresi) kuruldu ki işte Osmanlı devletinin bittiği nokta burasıdır.

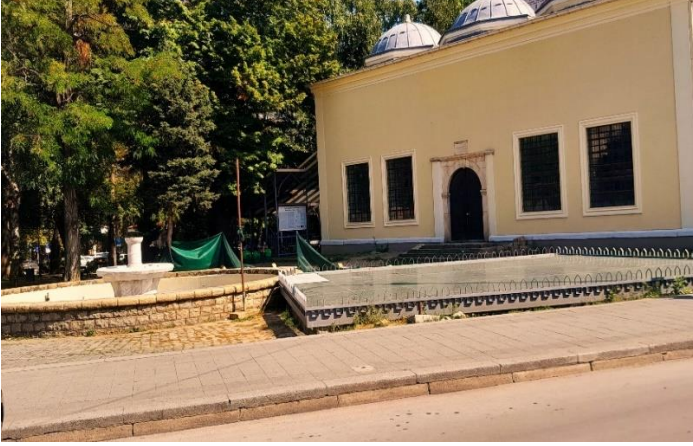

Matka kanyonu

Not: Gezimizin son günü Üsküp'te sabahtan Matka Kanyonuna gittik. Treska ve Vardar ırmakları arasındaki kanyon Üsküp'e 15 km uzaklıkta olup doğa manzaraları açısından çok zengin. Ayrıca baraj gölünün yanlarında mağaralar da var. Biz bu mağaralardan bir tanesine girip gezip geri döndük. Bu yüzden yazının fotoğraflarını kanyondan seçtim

MANASTIR

Makedonya denilince ilk akla gelen isim nasıl ki Büyük İskender ise Osmanlı Makedonya'sı denilince de ilk akla gelen isim Mustafa Kemal olmaktadır. Mustafa Kemal de dünyada gelmiş geçmiş en büyük askeri dehalardan birisidir. O da yaptığı tüm savaşları kazanmıştır, dedik. M. Kemal ve Selanik ilişkisinden sonra şimdi de onun Manastırla ilişkisine değinelim

Geziye başladığımız meydandaki caminin bahçesindeki havuz

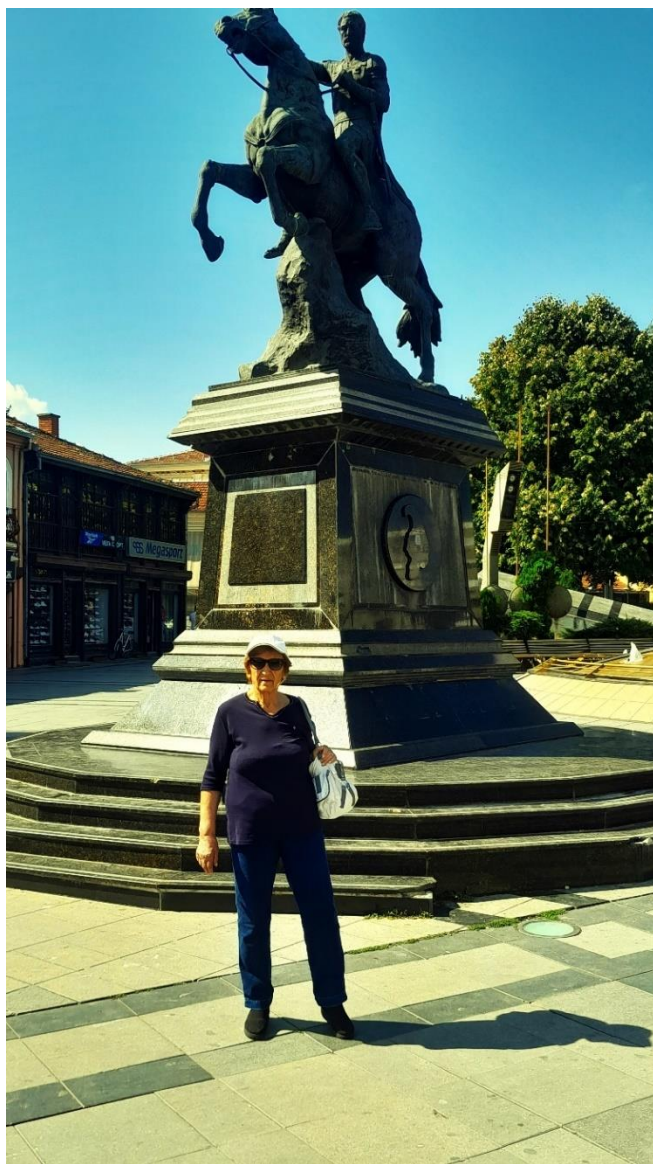

M. Kemal içi Selanik kadar önemli bir Makedon Şehri de Manastırdır. Ayrıca Makedonya, Balkanlarda Osmanlıya ilk katılan bölgelerden olup 19. Yüzyılda Osmanlı tarihine yön veren olayların yaşandığı çok önemli bir bölgedir. Özellikle de Selanik ve Manastır bunların başında gelir. Bu yüzden bu gezide en çok görmek istediğim yerlerden birisiydi Manastır idi.

Manastır İdadisine giden Şirok caddesi

AŐađıda Manastır Şehir içinde görüntüler

Manastır'da Askeri İdadiye giden cadde

Osmanlının Manastır olarak adlandırdığı tarihi Bitola kenti 105 bin nüfusuyla Makedonya'nın Üsküp'ten sonra ikinci büyük kentidir. Rakım 650 metredir. Balkanların stratejik öneme sahip kenti Bitola'da 19. Yy sonlarından itibaren Avrupa devletleri diplomatik temsilcilikler açmaya başlamış olup hala devam edenleri vardır.

MANASTIR ASKERİ İDADİSİ VE MUSTAFA KEMAL

Manastır'ın bizim için önemi ise buranın eski bir Osmanlı toprağı olması ve Atatürk'ün okuduğı Manastır Askeri İdadisinin (Lisesinin) burada bulunmasıdır.

Baba dağının eteklerinde içinden Dragor Nehrinin aktığı, Adriyatik ile Ege denizi arasında önemli bir kavşak noktasında bulunan Manastır'ın şu andaki adı Bitola'dır.

Manastır (Bitola)

Bir zamanlar Osmanlının Balkanlardaki en büyük kentlerinden birisi iken, Üsküp başkent olduktan sonra Makedon cumhuriyetinin ikinci büyük kenti konumuna düşmüştür.

Manastır gezimiz Şirok caddesinin başında bulunan bir caminin önünden başladı. Rehberimiz Cami avlusundaki havuzu

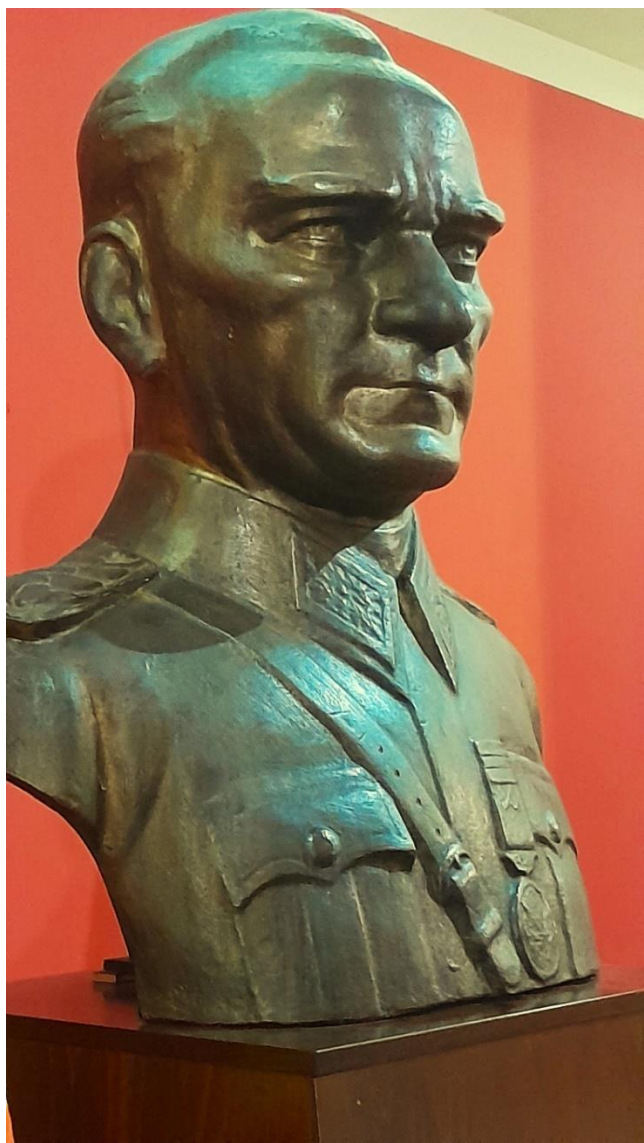
göstererek, “Manastır Türküsünde söz edilen Manastır’ın ortasındaki havuz bu işte” dedi.

Tarihi binaların bulunduğu bu Şiroke caddesinde güzel bir park içindeki saat kulesi, kanatlı insan heykeli ve az ötesindeki şaha kalkmış at üzerindeki heykel dikkatimizi çekerken, Rehberimiz sol tarafta Manastır Postanesini gösterdi. Osmanlı tarihinde bu postanenin ayrı bir önemi vardı. Çünkü manastır da Selanik gibi İttihat ve Terakki Cemiyetinin en önemli merkezlerinden birisiydi.

Manastır

Meşrutiyetin ilan edilmesi için isyan ederek dağa çıkan ittihatçı Resneli Niyazi’yi yakalamak için gelen Şemsi Paşa bu postaneden çıkarken 7 Temmuz 1908 günü öldürmüştü. Bundan sonra da Çolak İbrahim’in Manastır polis müfettişi Sami Beyi öldürmesi, Tatar Osman Paşanın dağa kaldırılması gibi eylemler ard-arda gelince II. Abdülhamit 23 Temmuz 1908’de meşrutiyeti ilan etmek zorunda kaldı.

Caddenin sonlarına doğru asıl hedefimiz olan Manastır Askeri İdadisine vardık. Askeri lise Bitola Müzesi haline getirilmiş olup burada Mustafa Kemal için de bir bölüm ayrılmıştı. Tarihi binanın Mustafa Kemal'e ayrılan bölümünde değişik dönemlere ait fotoğrafları, kıyafetleri, okuduğu kitaplar gibi onu anımsatan eşyalarla birlikte bir de ziyaretçilerin duygularını yazdığı bir anı defteri vardı.

Defteri görür görmez buraya bir şeyler yazma duygusu içimde nasıl hızla kabardıysa bir anda tersine dönerek yazmaktan vazgeçtim. Çünkü ne yazacaktım? Atatürk'ün cumhuriyeti bitme noktasına gelmiş, en son kale laiklik düşmüş şeriatı resmileştirmek için anayasa hazırlıkları yapılıyor. Ben ne yazayım. Atatürk'e ayrılan odaya girerken duyduğum gurur bir anda onun eserlerine sahip çıkamamanın utancına döndü. Fakat

buraya kadar gelip de hiçbir şey yazmadan çıkmayı da üzerime düşüremediğim için deftere şunları yazdım.

Deftere yazarken

ve felsefe en yre. en mükemmel
igide zaim korus elçian 7 C. de yarıyorum
bire verdip haklar saginadi Okudumcu burcu
basindayim Son 5000 k. - sergenim.

Zaim Remise Amurpate fındık

28.09.2023

[Signature]

Sayili Atam.

Çizimimize Cumhuriyetini muasir medeniyet
sürüşünü bostane gikarims bir 12. vertanlarl olarak
güncele poluile İsterdim. Fakat madrese İngiliz
Kustadimov Li. Cere ve Colhap dalkar en basında Cumhuriyet
yeni İslamı kullanarak yfokaroklarımı Şeylewis kende
Siz olıncı Önce tam bayırsızlık politikan terlaçıldı.
Kıyıştıleri kapıatılıp, çifim ABD ye tesim etıldı.
Aya, Seydi, kare, hoca, İngiliz ve ABD etüyle İhtidarı ele
güçüde Saimin İhtidarı bitirdi. Sıradı son kale Levillik
de kime yfokimuz İslamıyet almısi Arabistan Cahiliye
çönmünde çevıldı. Müasir sınıfibi en muasir bir ayı
Yandırm. 12. yi kulle rinden çifitler ve bostea bir sekiz
muasirine gururda gikardız. Rulun Sad olsun

Nazlı Öner
[Signature]

Sevgili Atam: Huzuruza cumhuriyetinizi muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmış bir T.C. vatandaşı olarak gururla gelmek isterdim. Fakat maalesef İngiliz başbakanı Loyd Corç ve Çörçil daha en başında İslam'ı kullanarak cumhuriyeti yıkacaklarını söylemişlerdi. Siz ölünce önce tam bağımsızlık politikası terk edildi, köy enstitüleri kapatılarak eğitim ABD'ye teslim edildi. Ağa, şeyh, hacı hoca takımı İngiliz ve ABD yardımıyla iktidarı ele geçirdi. Senin ilkelerini bitirdi. Şimdi son kale laiklik de bitince yolumuz İslamiyet öncesi Arabistan cahiliye dönemine çevrildi. Umarım sizin yaptığınız gibi en umutsuz bir zamanda TC'yi yeniden küllerinden diriltir ve başka bir zaman huzuruza gururla çıkarız. Ruhun şad olsun.

KALKANDELEN VE RESNE'DEN RESİMLER

Kalkandelen'de aşağıdaki 1438 de yapılan tarihi Alaca Cami ve Resne'de ise Resneli Niyazi'nin konağını gezdikten sonra şehirlerin içinden geçip gittik.

Alaca caminin içinden

Pena nehri kıyısında Alaca cami

Kalkandelen alaca cami bahçesi ve Pena Nehri

Alaca caminin ön cephesi

MAKEDONYA VE ÜSKÜP

Büyük İskender'in Makedonya krallığı ve sonra da Roma ve Bizans yönetiminde kalan kuzey Makedonya 600 yılı yakın bir dönemini de Osmanlı yönetiminde geçirmiştir. Sonrasında Sırbistan ve Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyetinin özek bir cumhuriyeti iken 1991'de Yugoslavya dağılınca Makedonya Cumhuriyeti adıyla bağımsız oldu.

Makedonya Cumhuriyeti haritası

Fakat tarihi Makedonya Bölgesinin üçte ikilik bölümü Yunanistan sınırları içinde kaldığı için Yunanistan Makedonya Cumhuriyeti adına itiraz etti. Sonuçta Kuzey Makedonya adı üzerinde anlaşılabilir.

Çünkü Avrupa birliğine üye olabilmesi için komşularıyla sorununun olmaması gerekiyor. Makedonya'nın bu yüzden Yunanistan itiraz etmesin diye Büyük İskender'e bile tam olarak sahip olmaktan çekindiği söylendi.

Üsküp'ten görüntüler

Üniter ve parlamenter bir sistem benimseyen ÷lke Birleşmiş Milletler, NATO Avrupa Konseyi üyesi olup AB'ye adaydır. Alanı 25.000 km kare olup başkenti Üsküp'tür. Üsküp 500 bin nüfusu ile genel nüfusun dörtte birini barındırmaktadır.

İskender atının üzerinde

Denize kıyısı olmayan Kuzey Makedonya 'da karasal iklim egemen olup tek büyük akarsuyu Vardar nehridir.

Vardar nehri ve Üsküp'ten görüntüler

Üsküp'ten görüntüler

Etnik açıdan iki milyon (2002) ülke nüfusunun 1.300 bini Makedon.510 bini Arnavut, 80 bini Türk, 53 bini roman ve 35 bini Sırp'tır.

Üsküp'ten görüntüler Yukarıda İskender anne baba arasında

Vardar Nehri ve Üsküp'ten görüntüler

Büyük İskender

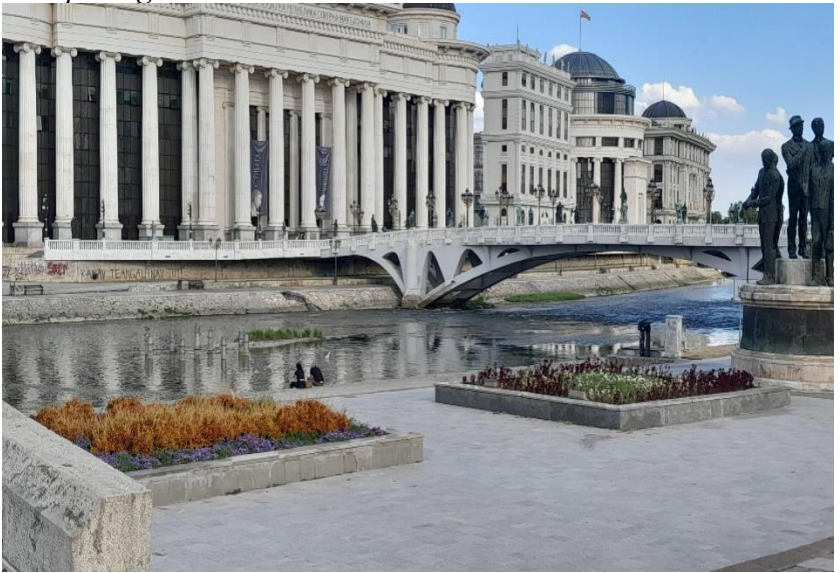
Üsküp'ten görüntüler

Makedonya cumhuriyetinde nüfusun % 65 Ortodoks Hristiyan %34 ise Müslüman olup Avrupa'da Kosova, Arnavutluk ve Bosna Hersek'ten sonra en fazla Müslüman nüfusa sahiptir. 1200 kiliseye karşılık 750 cami vardır.

Üsküp'ten görüntüler

OSMANLININ DEVLET ÖZELLİĞİNİ KAYBEDEREK ACINACAK HALE DÜŞMESİ

Osmanlı borçlarını ödeyemeyince Osmanlının ödeme planını kabul etmeyen ve Osmanlı maliyesine güvenmeyen alacaklı devletler Genel Borçlar İdaresi (Düyun-ı Umumiye) diye bir kurum oluşturdular. Osmanlının vergi gelirleri burada toplanacak ve alacaklılar alacaklarını buradan alacaktı. Vergileri de Osmanlı vergi memurları değil alacaklı ülkelerin kurduğu Reji Şirketinin memurları toplayacaktı. Reji idaresinin işleyişi Wikipedia’da şöyle özetlenmiş.

Üsküp Kalesi

“Bunun neticesinde Osmanlı Devleti'nin en önemli gelir kaynağı tütün, tuz ve kahveden toplanan vergiler alacaklı ülkelerin kurduğu Reji şirketine 30 yıl süreyle bırakıldı ve Atatürk kaldırmıncaya dek devam etti. Kurucu yabancı sermaye kaynakları Avusturya, Almanya, İngiltere ve Fransa (Osmanlı Bankası)

kökenli olup her biri Rothschild Ailesi'nin sahip ya da ortak olduğu gruplardır.

Üskü'te eski çarşı

Reji İdaresi kendi memur ve silahlı kolcuları vasıtasıyla vergi toplamaya başladı ve toplanan bu vergiler Osmanlı Devleti'nin borcundan düşülmeye başlandı. Osmanlı üreticisi ürettiği tüm tütün, tuz ve alkolü Rejinin belirlediği fiyattan Reji idaresine vermek zorundaydı. Köylü Rejiden izinsiz kendi içeceği tütünü bile saklayamazdı. Tütün üreticilerinin Reji'den ruhsat alması ve ürünlerini yalnızca Reji'ye satması şart koşuluyordu.

Üsküp'ten görüntüler

Başka alıcı bulamayan üretici, tütünü değerinden çok ucuza satmak zorunda kalır. Köylü kendi içeceği tütünü önce Rejiye 3 kuruşa verir sonra 10 kuruşa geri alırdı. Bir köyden başka bir köye izinsiz tütün ve tuz taşımamanın cezası çok ağırdı. Rejinin kendi silahlı korucuları vardı. Bazı kaynaklar 42 yıl süren Reji İdaresi boyunca kaçakçı, kolcu ve zabıtabandan ölenlerinin sayısının 20 bin kadar olduğu ileri sürülür. Çökertme zeybeği bu hikâyelerden birini anlatmaktadır.”

Nihayet 26 Şubat 1925'te Tütün Rejisi kaldırılarak. 1 Mart 1925'te Fransızlardan devletçe satın alındı ve tüm hak ve yükümlülükleri T.C. Devletine devredildi.

Şimdi ülkesindeki ürünlerin vergisini kendisi toplama hakkı olmayan, bu Osmanlının bağımsız bir devlet olduğunu kabul etmek mümkün müdür? Ülkesindeki çiftçisinin ürettiği ürüne fiyat koyamayan, yabancı ülke vergi memurlarının istediği fiyattan alıp istediği fiyata satan, tabakasında ürettiği tütünden bir sigaralık tütünle yakalanan Osmanlı çiftçisini Fransız kolcusu vurup öldürebiliyor ve Osmanlı buna ses çıkaramıyorsa buna bağımsız devlet denilebilir mi?

Peki öyleyse bu nasıl bir devlettir ve neden vardır? Bu aldığı borçlar ile sefa süren ve borcu fakir halkın ütüne atan bir devlettir. Neden vardır dersiniz, Türk halkı üzerindeki bu sömürüye izin almak ve bu sömürünün yürütülmesinde kullanılmak için vardır. Birçok devlet birlikte sömürdüğü için

birisi tek başına ele geçirmesin diye de Osmanlı bağımsız bir devlet gibi gösterilmektedir.

Eski çarşı

Soruyorum şimdi, Şeriata dayalı bir Osmanlı istek ve savunucuları, istediğiniz Osmanlı bu mu? Siz bunları bilmiyor musunuz? Yoksa Osmanlıya dönülünce kendinizi Fatih Sultan Mehmet Döneminde bulacağınızı mı sanıyorsunuz?

Üsküp'de sebze pazarı

Osmanlı bir Türk devleti değildir, Osmanlı Türkleri aşağılamıştır diye Osmanlı karşıtlarına da bir çift sözüm var. Osmanlı bir Türk devletidir. Dili Türkçedir. Ve kendisini Türk olarak ifade eder. Kırsaldaki köylüleri Türk diye aşağılayanların çıkması bir devlet politikası değildir. Hatta bugün Türk halkını bir kilo makarnaya, bir torba kömüre sattığımı, cahil göbeğini kaşıyan adam olduğumu söylemek Osmanlı döneminden daha fazla aşağılamaktadır. Doğrusu değerlendirmelerimizi ifrat ve tefrite kaçmadan yapmalıyız diye düşünüyorum.

ROMANYA

Balkan ülkelerinin Romanya ve Bulgaristan dışında kalanlarını 2023 yılında bir tur şirketi ile gezmiştik. Fakat ben Romanya ve Bulgaristan'ı 2012 yılındaki Sibiryaya gezimin dönüşünde Moskova Kiyef yoluyla İstanbul'a dönerken de görmüştüm. Ama şimdi aşağıya koyduğum fotoğrafları ise 22 Haziran 2022'de çekmişim.

Köln'den 12 Haziran 2022 günü çıkmıştık yola, Laybzik ve Dresden üzerinden Prag'a geldik. Buradan Viyana ve Slovakya'da Bratislava'dan Macaristan'ın başkenti Budapeşte'ye yata kalka gezerek arabayla geldik. Demek ki yola çıkışımızdan on gün sonra da Bükreş'e gelmişiz. Şimdi kısaca Romanya'dan söz edeceğim.

Romanya Avrupa'nın güney doğusunda olup Kuzeyinde Macaristan ve Ukrayna Doğusunda Moldova ve Karadeniz,

Batıda Macaristan ve Sırbistan, güneyinde ise Bulgaristan'la çevrili bir Avrupa ülkesidir. Aslında Balkan Yarımadasının kuzey sınırı Tuna nehri sayılırsa Balkan yarımadasının dışında (kuzeyinde) kalmasına karşın yine de çoğu tarih ve coğrafyacılar göre Romanya da bir balkan ülkesi olarak kabul edilmektedir.

1859 yılında Osmanlı yönetimindeyken Boğdan Prenslığı ile Eflak Voyvodalığının birleşmesiyle kurulan devlet 1866 yılında Romanya adını almış ve 1878 Berlin Antlaşmasıyla bağımsız olmuştur. 1859 öncesinde ise Romanya toprakları Pontus Rumları, Roma İmparatorluğu, Vizigotları, Kumanlar, Bizans İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğunun yönetiminde kaldı.

Romania

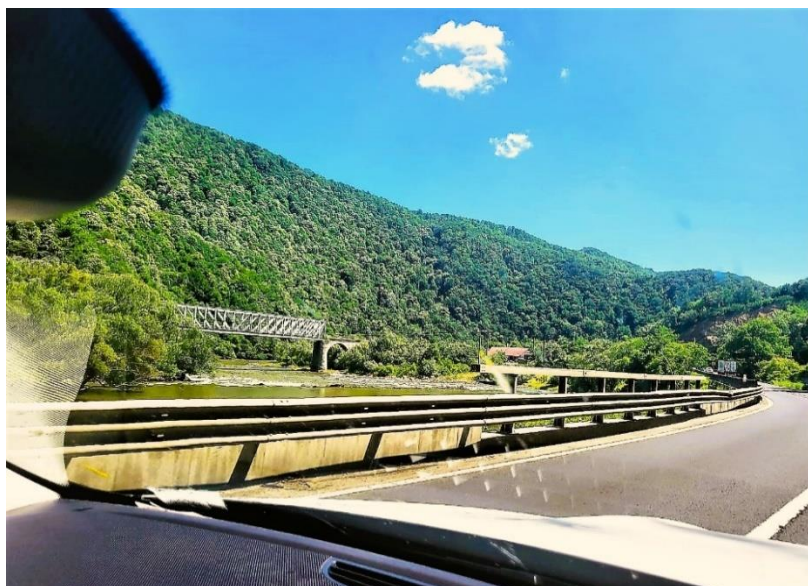
Created with paintmaps.com

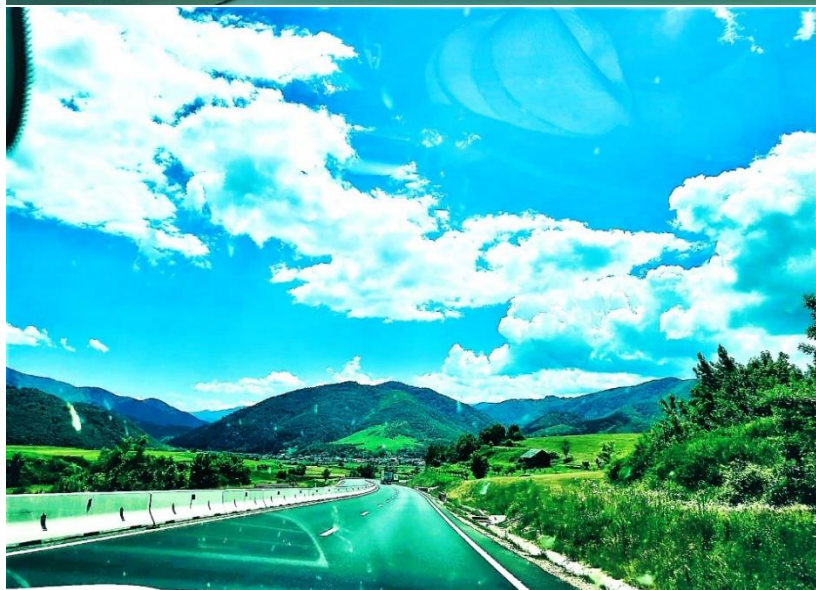
Birinci Dünya savaşının ortalarında itilaf Devletlerinden tarafa geçen Romanya topraklarını genişleterek çıkmış olsa da ikinci dünya savaşından sonra Kızıl ordunun işgaline uğrayarak bir sosyalist cumhuriyet haline geldi. 1989'da Varşova Paktından ayrılarak Üniter, yarı başkanlı demokratik bir sisteme geçti.

KARPATLAR

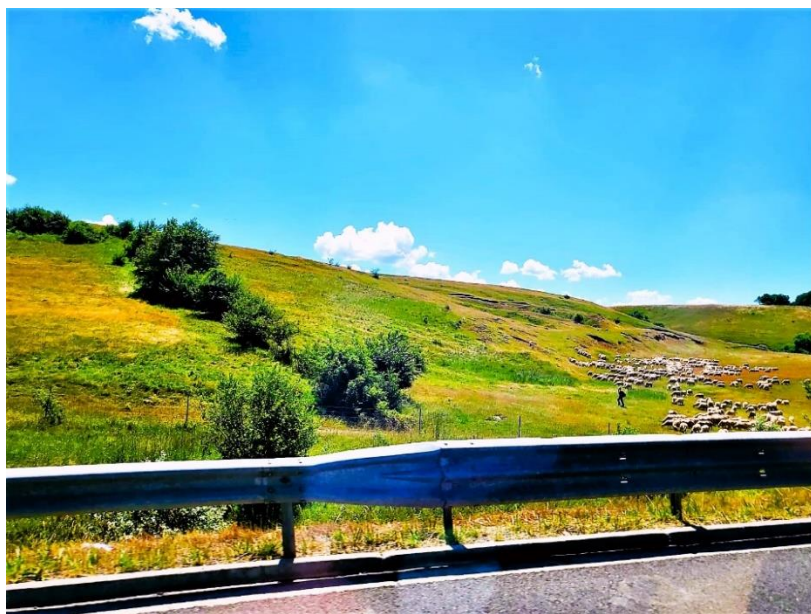
Ormanlarla kaplı Karpat Dağlarını aşarak Eflak Ovasına ve oradan da Bükreş'e inmiştik. Karpatlardan görüntüler.

Eflak Ovası

BÜKREŞ

Bükreş

Romanya'nın alanı 238 bin kilometrekare ve başkenti Bükreş olup ülkenin en belirgin engebesi Karpat dağlarıdır. Karpat Dağları önce kuzeyden güneye doğru bir uzanışla ülkeyi ikiye bölerse de Bükreş'in kuzeyinde batıya yönelerek ülkenin ortasında bir yay çizer. Yayın doğusunda kalan bölüm Boğdan, güneyinde kalan bölüm Eflak ve yayın içinde kalan bölüm ise Erdel'dir. Karpat Dağları en yüksek noktasında 2500 metreyi aşmaktadır.

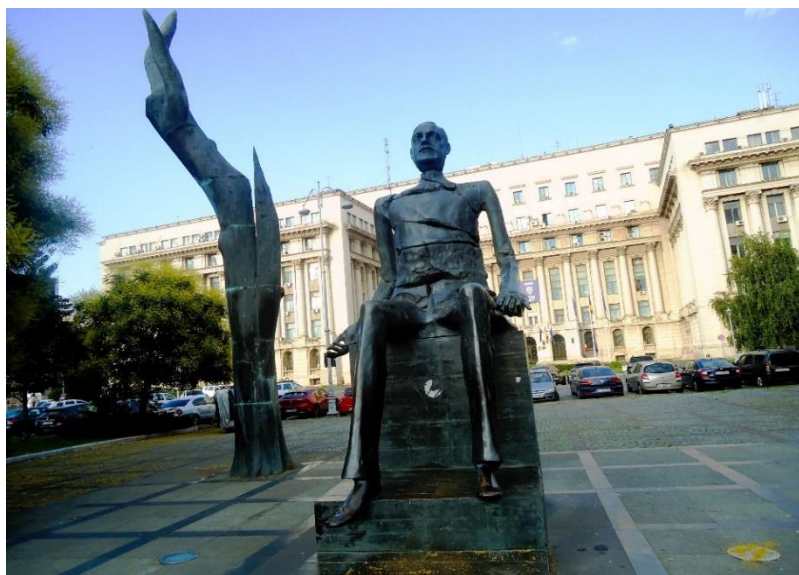
Romanya'nın 20 milyon nüfusunun %89'unu Rumenler, %6,6'sı Macarlar, %3,5'ini Romanlar (Çingeneler) oluşturmaktadır.

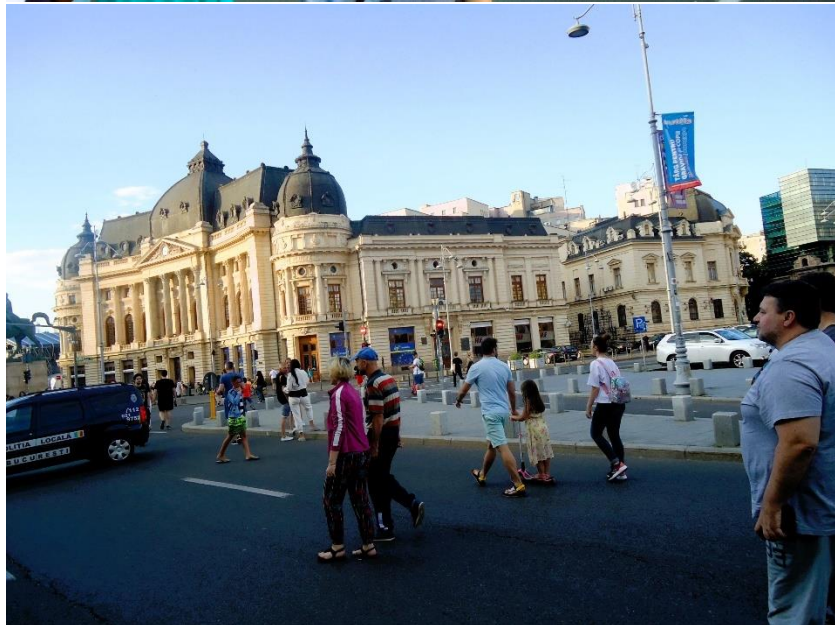
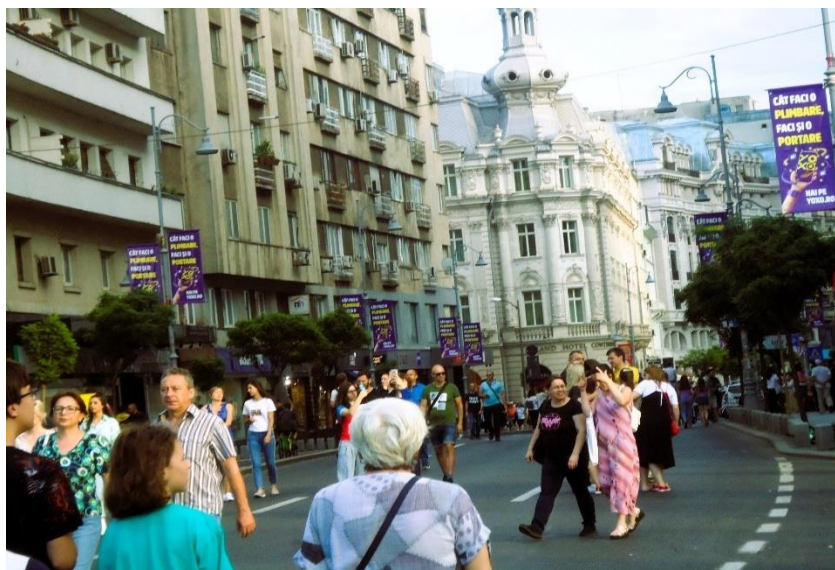
NATO ve Avrupa birliği üyesi olduktan sonra hızla gelişen Romanya, 2857 kilometre uzunluğundaki Tuna Nehrinin denize döküldüğü ülkedir. Romanya Tuna nehri su yoluyla Avusturya, Macaristan Sırbistan ve Slovenya'yı Karadeniz'e bağlamaktadır.

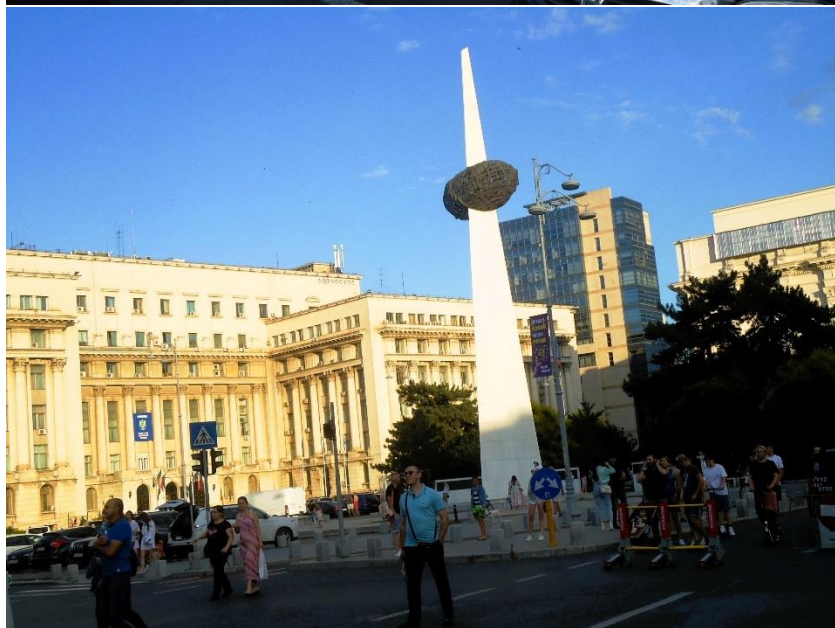

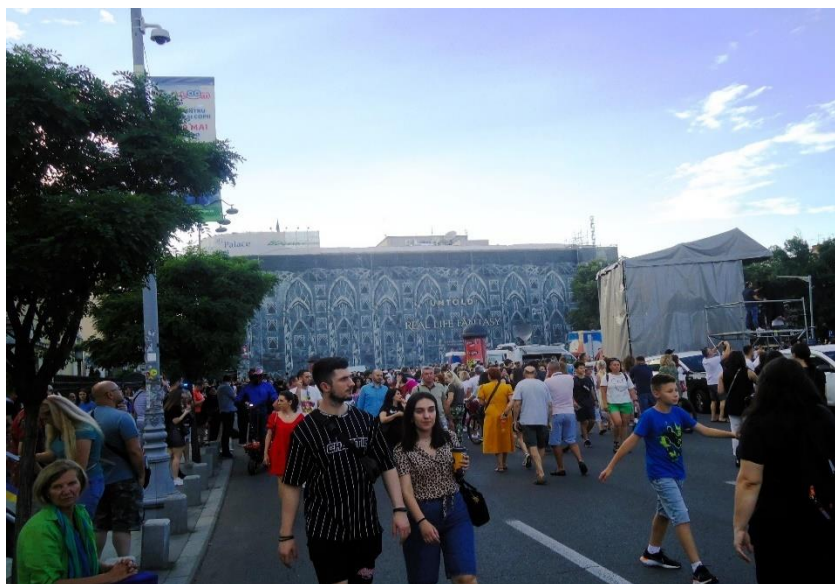
Bükreş'ten görüntüler

Parlamento binası

Bükreş 'ten görüntüler

Bükreş

BULGARİSTAN

Bulgaristan'ı da Romanya gibi 2012 yılındaki Sibirya gezimden dönerken gezmişim. Hatta TL o zamanlar değeli olduğu için Sofya'dan bir telefon da almıştım.

Bu ikinci gelişimiz de ise Bükreş'ten sabah erken çıkarak Tuna Nehrinde sınırı geçerek Bulgaristan'a geldik. Bulgaristan'da yol boyu pek çok kent veya kırsal alanlardan geçtiyse de ben burada Sofya'yı görsellerle anlatmaya çalışacağım. Fakat buna geçmeden önce Bulgaristan'ın genel durumu, tarihi ve coğrafyasından biraz söz etmek istiyorum.

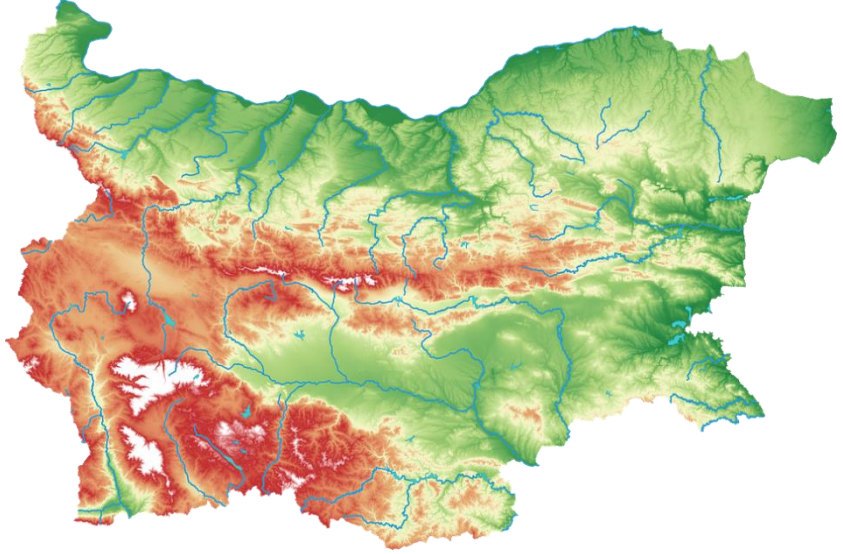
Bulgaria

paintmaps.com

Türkiye'ye de komşu olan Bulgaristan, Türkiye'nin kuzey batısında ve Avrupa'nın güney doğusunda bir balkan ülkesidir. Kuzeyinde Romanya ile aralarında sınırı Tuna nehri

oluştururken güneyinde Yunanistan Doğusunda Karadeniz ve batısında ise Makedonya ve Sırbistan bulunmaktadır.

Bulgaristan'ın fiziki haritası

Bulgaristan'ın en eski dönemlerinde burada Traklar yaşarken sonra sırasıyla Roma, Bizans ve Osmanlı yönetimlerinde kalmışlardır. 1878 Berlin Anlaşmasıyla Osmanlıya bağlı bir prenslik haline gelen Bulgaristan 1908 yılında bağımsızlığını ilan ederek Çarlık yönetimini benimsedi.

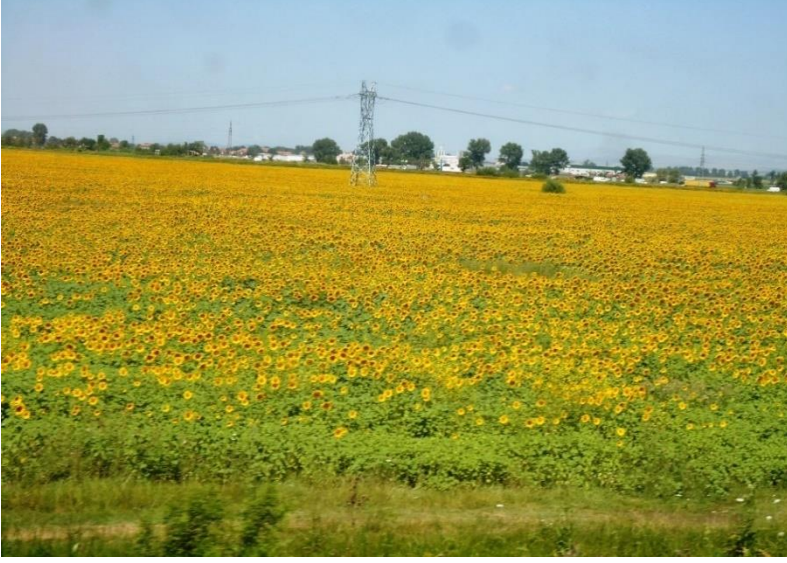
Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan ile ittifak yaparak başlattığı Birinci Balkan Savaşından büyüyerek çıktıysa da İkinci Balkan Savaşında yenilerek Edirne'yi Osmanlı'ya, Batı Trakya'yı Yunanistan'a, Makedonya'yı Sırbistan'a ve Güney Dobruca'yı da Romanya'ya bırakmak zorunda kalmıştır.

Bulgaristan kırsalında ayçiçeği tarlaları

Bulgaristan Birinci Dünya Savaşının başlarında tarafsız kaldıysa da Almanya'nın 1. Balkan savaşı sonrasındaki topraklarını geri kazandıracağı sözünü vermesi üzerine Almanya'nın yanında savaşa girdi. Ve gerçekten 2. Balkan Savaşında kaybettiği toprakları geri aldı. Fakat bu toprakları alırken asıl düşman Osmanlı ile ittifak içinde kardeş Hıristiyan devletlerle savaşmasını halk iyi karşılamadı. Ayrıca 1917 Rus Devriminin de etkisiyle karışıklıklar çıkınca hükümet istifa ederek Cumhuriyet kuruldu.

Savaşın sonunda Bulgaristan balkan Ülkelerinden geri aldığı toprakları tekrar geri verdiği gibi Ayrıca bu savaşlardan çok yıpranarak çıkmış ve yüz milyon dolar savaş tazminatı ödemek zorunda kalmıştır.

Bulgaristan Kırsalı

Bulgaristan'da ikinci Dünya savaşından sonra ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin üyesi olarak Bulgaristan halk Cumhuriyeti kuruldu. 1990 yılında Sovyetlerin dağılması üzerine komünizm sona erdi ve Bulgaristan NATO üyesi oldu. 2007 yılında ise Avrupa Birliği üyesi oldu.

Bulgaristan'ın alanı 110 bin kilometre kare Nüfusu 6 500 000'dir. Başkenti Sofya, resmi dili Bulgarca ve alfabesi Kiril alfabesidir.

Bulgaristan'da halen önemli bir Türk nüfus olup nüfusun %9 kadarı Türk'tür. Nüfus içinde Romanlar da payı %5'e yakın olup Avrupa Birliğine girdikten sonra Bulgaristan'da nüfusun birlik ülkelerine göçü yüzünden nüfus azalmaktadır.

Yukarıda Sofya otogarı

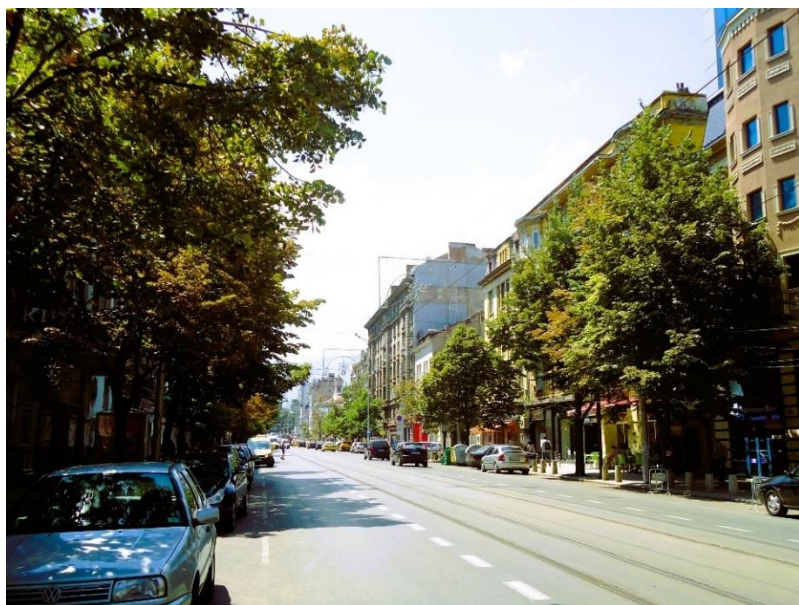
Sofya'dan görüntüler

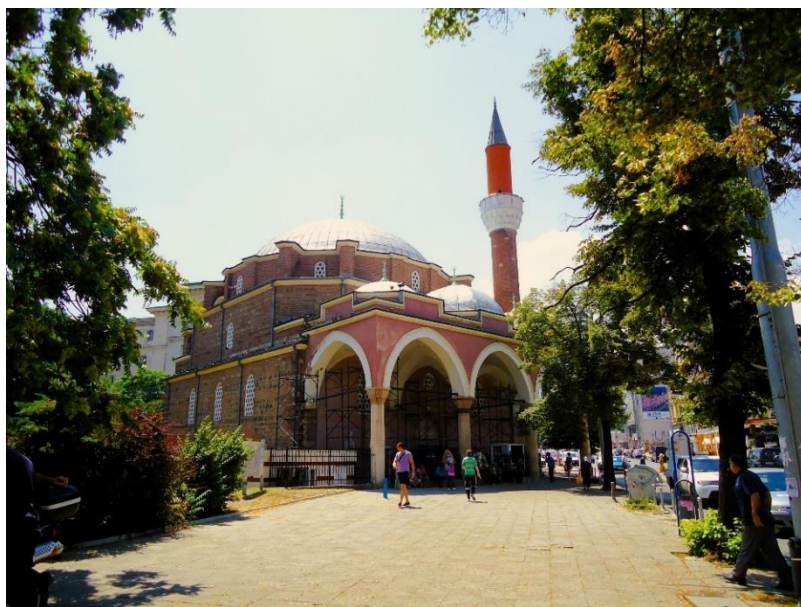

Sofyadan görüntüler

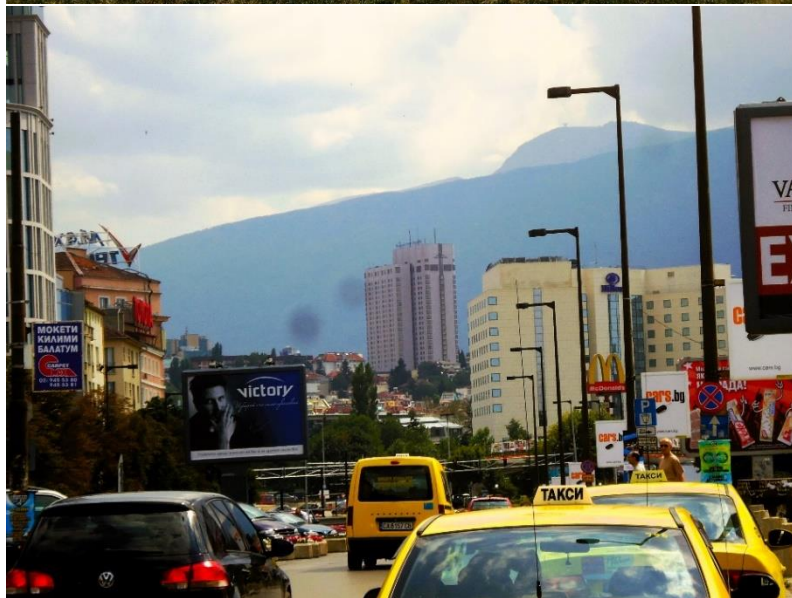
Sofya'dan görüntüler

SON